

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ**

**ФОРМИ І МЕТОДИ
ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Київ – 2019

УДК 373:3.015.31

Схвалено для використання у закладах загальної середньої освіти Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді, Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (витяз з протоколу № 5 від 22.10.2019 р.); лист Інституту модернізації змісту освіти МОН України (№ 221/12-Г-1007 від 24.10.2019).

*Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 7 від 27 червня 2019 р.)*

Рецензенти:

Гончар Л.В. – провідний науковий співробітник лабораторії виховання в сім'ї та закладах інтернатного типу Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Нежинська О.О. – доцент кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України, кандидат психологічних наук, доцент.

Ф 79 **Форми і методи трудового виховання учнів початкових класів :**
методичні рекомендації [Л.А. Гуцан, О.Л. Морін, З.В. Охріменко; за ред.
Л.А. Гуцан.]. – Київ, 2019. – 80 стор.
ISBN 978-966-189-502-6

У методичних рекомендаціях надано опис форм і методів трудового виховання учнів молодших школярів, які у комплексі окреслюють певну методику формування ціннісного ставлення молодших школярів до праці.

Впровадження представлених у методичних рекомендаціях матеріалів може здійснюватися під час навчальної, позакласної і позашкільної діяльності молодших школярів, що сприятиме формуванню в учнів, комбінації наскрізних знань, умінь та системи цінностей, які у динамічному розвитку визначають їхню здатність успішно здійснювати навчально-практичну і предметно-перетворювальну діяльність, створюють основу для побудови у майбутньому професійної траєкторії.

Цільову групу користувачів методичних рекомендацій складають учителі початкових класів, педагогічні працівники, шкільні психологи та батьки.

УДК 373:3.015.31

ISBN 978-966-189-502-6

© Інститут проблем виховання, 2019
© Авторський колектив, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.	6
1.1. Праця – головний вихователь учнів молодшого шкільного віку	6
1.2. Тематика виховних заходів з ранньої профорієнтації учнів початкових класів.	23
1.3. Методична скарбничка для вчителя. Цікавий світ професій.	28
РОЗДІЛ 2. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ	45
2.1. Потенціал уроку у забезпеченні трудового виховання молодших школярів.	45
2.2. Особливості застосування форм та методів трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів.	48
РОЗДІЛ 3. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ТА БАТЬКІВСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	66
3.1. Виховний потенціал взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості.	66
3.2. Форми та методи активізації трудового виховання молодших школярів у взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості.	72

ПЕРЕДМОВА

У методичних рекомендаціях надано опис форм і методів трудового виховання учнів молодших школярів, які у комплексі окреслюють певну методику формування ціннісного ставлення молодших школярів до праці.

У розділі 1 «Форми та методи організації трудового виховання учнів молодшого шкільного віку в умовах освітнього середовища», відбувається розгляд аспектів застосування праці в освітньому процесі як провідного чиника виховання учнів молодшого шкільного віку, подається тематика виховних заходів, що забезпечують пропедевтичну профорієнтацію учнів початкових класів, ґрунтовно розглядається низка практико-орієнтованих розробок профорієнтаційних заходів різних форм.

Результатом впровадження у виховну практику визначених у розділі форм і методів організації трудового виховання учнів молодшого шкільного віку сприяє розвитку в них ціннісного ставлення до праці, що визначає їхнє прагнення досягти нового результату, переживати позитивні емоції від оцінювання дорослими і ровесниками їх практичної діяльності, тощо.

У розділі 2 «Форми і методи трудового виховання учнів початкових класів у процесі вивчення навчальних предметів», розглядається потенціал уроку як основної форми освітньої діяльності у забезпеченні процесу трудового виховання молодших школярів, а також особливості застосування форм і методів трудового виховання учнів початкових класів у процесі вивчення навчальних предметів, на прикладі іншомовної освітньої галузі

У розділі наголошується, формування ціннісного ставлення молодших школярів до праці під час вивчення навчальних предметів є наслідком цілеспрямованих і послідовних самозмін особистості, що відбуваються під впливом певним чином організованого освітнього процесу, зміст якого ґрунтуватися на розвиваючій цінності кожної предметної галузі та спрямовується на розвиток ключових компетенцій учнів. При цьому учні залучаються до різноманітних форм освітньої діяльності, під час якої відбувається формування знань, умінь і на їх основі ставлень, що сприяють розвитку здатності застосовувати отримані знання і уміння на практиці, розуміння корисності праці для себе, родини, суспіль-

ства, усвідомлення необхідності праці як основи життя кожної людини.

У розділі 3. «Організація взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості у процесі трудового виховання молодших школярів», розкриваються форми та методи виявлення виховних можливостей педагогічного колективу та батьківської громадськості у забезпеченні трудового виховання молодших школярів, окреслюються підходи до визначення їх взаємодії, обговорення та узгодження спільного плану дій, тощо.

Зокрема зазначається, з огляду на те, що форми і методи взаємодії постають як способи продукування дій педагогів і батьків, їх поєднання та реалізацію з метою об'єднання можливостей, зусиль в організації життєдіяльності учнів в контексті вимог трудового виховання, в методиці відповідно до етапів взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості обґрунтовано, розроблено та підбрано ряд методик, загальною метою яких є підвищення готовності батьків до активної взаємодії у процесі трудового виховання молодших школярів. Наведено приклади традиційних (методи збору інформації) та інноваційних (тренінг) форм і методів взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості. Наголошено, що при практичній реалізації зазначених форм та методів надзвичайне значення має вихідний рівень батьківських поглядів і переконань на трудове виховання дитини. Саме тому, учителю важливо застосовувати такі форми і методи, які мають особистісну значущість для різних батьків, та будуть максимально індивідуалізованими.

Впровадження представлених у методичних рекомендаціях матеріалів може здійснюватися під час навчальної, позакласної і позашкільної діяльності молодших школярів, що сприятиме формуванню в учнів, комбінації наскрізних знань, умінь та системи цінностей, які у динамічному розвитку визначають їхню здатність успішно здійснювати навчально-практичну і предметно-перетворювальну діяльність, створюють основу для побудови у майбутньому професійної траєкторії.

Цільову групу користувачів методичних рекомендації складають учителі початкових класів, педагогічні працівники, шкільні психологи та батьки.

РОЗДІЛ 1. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Праця – головний вихователь учнів молодшого шкільного віку

Сучасна система освіти України перебуває в стані динамічного розвитку. Відбуваються інноваційні процеси, спонукальними чинниками яких є низка об'єктивних тенденцій соціокультурних змін у суспільстві. Особливого значення набуває проблема виховання у підростаючого покоління ціннісного ставлення до праці, що зумовлено зміною суті самого поняття «праця», руйнацією, трансформацією його усталених категоріальних, змістовних та формальних ознак. Тільки праця як основне джерело духовного, матеріального багатства суспільства, як головний критерій соціального престижу людини забезпечує створення фундаменту особистісного розвитку особистості.

Однак існує протиріччя між орієнтацією суспільством дітей і молоді на матеріальні блага як головну ознаку успішної особистості та нівелюванням ролі праці як основного засобу їхнього досягнення. Розв'язання означеного протиріччя вимагає перегляду підходів до забезпечення трудового виховання підростаючого покоління, наповнення його ціннісними смислами, розробки нових виховних технологій.

З огляду на вище сказане, трудове виховання виступає провідною складовою у формуванні особистості, воно має визначати зміст навчально-вихованого процесу сучасної школи, особливо для учнів початкових класів.

Теоретико - методологічну основу нашого дослідження складають праці у яких закладені: теоретичні основи трудового виховання (А. Вихрущ, С. Мазуренко С. Русова, Г. Сковорода, Н. Слюсаренко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький, та ін.); психолого-педагогічні аспекти трудового виховання (І. Бех, П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.); виховання ціннісного ставлення до праці (І. Бех, Л. Гуцан, О. Коберник, О. Морін, М. Стельмахович, та ін.).

З приходом дитини до школи починається її організоване трудове виховання – зазначає І. Бех в роботі «Праця – головний вихователь» (Бех, 1983). Ці елементи наявні й у дошкільному віці, однак у цей час не всі діти охоплені системою дошкільного навчання і виховання. Саме школа цілеспрямовано вирішує питання психологічної підготовки учнів до суспільно корисної продуктивної праці. Автор стверджує, що психологічною особливістю дітей молодшого шкільного віку є те, що виникнення у дітей інтересу до трудової діяльності пов'язане не стільки з самим предметом, скільки з можливістю діяти з ним.

В праці ж і відбувається цілеспрямоване перетворення предметів у сукупність цікавих дій, з'являється можливість відчутти задоволення від результатів власної діяльності. Цікавий результат і позитивні емоційні переживання є, таким чином, головними умовами, завдяки яким дитина включається в трудову дію. В ході останнього учні встановлюють з предметом праці безпосередній зв'язок. Він об'єктивно виявляється в тому, що дитина здійснює за допомогою знаряддя праці певний вплив на предмет, цілеспрямовано змінюючи його. Закріплення цього зв'язку відбувається в свідомості дитини у вигляді засвоєння трудового вміння.

Поряд з цим встановлений школярем вибірковий предметний зв'язок психологічно виявляється як його внутрішнє ставлення, яке включає пізнавальний і емоційний компонент. Іншими словами, в учня формуються знання про спосіб трудової дії й емоційна оцінка її процесу й результату.

Переживання дитиною успіху, задоволення від досягнутого результату спонукає її до повторення трудової дії, і цей психічний стан закріплюється як форма вираження спочатку позитивного ставлення до праці а в майбутньому і ціннісного ставлення до праці. Таке ставлення – складний за структурою прояв особи, що виражається в розумінні важливості праці на загальну користь, у внутрішній потребі й звичці трудитися; в активній участі у колективній суспільно корисній праці.

Розвиток у школярів ціннісного ставлення до праці визначається їх прагненням досягти нового результату і пережити від нього задоволення, зазнати позитивних почуттів від оцінювання дорослими і ровесниками їх діяльності. Відчуваючи емоційну

реакцію оточуючих, учні виробляють самооцінку щодо виконаної роботи, також супроводжуючи її певними переживаннями. За умови виникнення потреби пережити задоволення від організаційно-змістовних і оцінних результатів діяльності можна говорити про формування у школяра позитивного ставлення до неї. Така загальна схема перетворення дитини в суб'єкт трудового виховання.

Етап включення учнів у трудову діяльність починається з осмислювання ними її змісту, усвідомлення її цілей. Мета праці може набути спонукальної функції, якщо поряд з її постановкою дитина передбачає і засоби її досягнення, тобто дитині повинен бути відомий задум розв'язання окремих трудових завдань. Це значною мірою зумовлює успіх наступного виконання певної роботи.

В молодшому шкільному віці важко домогтися, щоб рівень розуміння дитиною трудового задуму повністю відповідав нормативному, носієм якого виступає педагог. Лише самостійно розв'язуючи поставлені завдання, учень усвідомлює цілі, що стоять перед ним, і шляхи їх досягнення. Щоб дитина включилася у трудову діяльність, у неї повинен з'явитися початковий інтерес і бажання працювати. Тому педагоги мають приділяти цьому особливо велику увагу.

Важливо щоб вчитель, повідомляючи школярам загальну мету майбутньої праці, обґрунтовував необхідність її досягнення, апелюючи до їхнього почуття обов'язку. Зміст підготовчого етапу до діяльності зводиться, таким чином, до постановки вимоги. Дії педагога спрямовуються, як правило, на обґрунтування мотиву трудової діяльності. Однак результативність даного прийому часто виявляється недостатньою, якщо не створюється внутрішня психологічна основа для усвідомлення школярами цього мотиву. Такою основою є розв'язування учнями створюваних учителем протиріч, в результаті яких і відбувається зародження мотиву наступної діяльності. Сторонами протиріч повинні виступати попередня й наступна діяльності учнів.

Діти під керівництвом педагога аналізують свою навчальну діяльність: її зміст, своє місце і роль в ній. За цими ж параметрами розглядається й наступна трудова діяльність: її доцільно органі-

зувати таким чином, щоб вона обов'язково була доповненням попередньої діяльності. Тобто позиція учня в трудовій діяльності не повинна бути аналогічною його позиції в навчальній діяльності. Так, у навчальній діяльності вчитель планує етапи розв'язання школярами певних завдань, у трудовій же цю функцію бажано передати учням; в навчальній діяльності дитина лише оволодіває знаннями, у трудовій – вона безпосередній творець матеріального продукту. Уявне зіткнення двох різних діяльнісних функцій учня, відкриття ним нових можливостей, що тут виникають, приводить до появи початкового інтересу і бажання включитися в трудову діяльність.

Перехід школярів від позиції «споживача» до позиції «творця» відіграє істотну роль у формуванні у них ціннісного ставлення до праці, яке можливе лише за умови правильно організованих педагогічних впливів. Останні мають бути спрямовані на формування в учнів чіткого уявлення не тільки про характер майбутньої діяльності, а й про ті виробничі відносини, які виникають у ході її. Діти повинні усвідомити, що лише виготовлений ними продукт виступає основним критерієм оцінювання їх як особистостей. Під час спільної діяльності вихователь формує у школярів уявлення про ті моральні якості, які є суспільно прийнятними й являють собою взірці для наслідування.

У процесі докладання розумових і фізичних зусиль, які у своїй єдності виступають як зусилля трудові, в ході оволодіння знаряддями праці у дитини з'являється відчуття задоволення від виконаної роботи. Та чи завжди вона спроможна подолати утруднення, які виникають? І що спонукає її до цього?

Необхідні зусилля у школяра можуть з'явитися і сформуватися лише тоді, коли він братиме активну участь у постановці мети діяльності, здійснюватиме її планування, йдеться про формування в учнів уміння здійснювати самоорганізацію праці. В умовах трудової самоорганізації учень максимально виявляє свої особистісні якості. Найбільш важливе значення для успішного здійснення цього процесу мають самооцінка та рівень домагань дитини. Ці особистісні якості безпосередньо пов'язані з цілепокладанням.

Поставивши перед собою конкретну мету, школяр уявно оцінює свої психофізіологічні можливості й переконується в необ-

хідності діяти. При цьому він бачить результати своєї праці на всіх етапах. Ця обставина викликає в нього прагнення діяти як найкраще. Таке прагнення безпосередньо пов'язане з певним рівнем домагань учня. Даючи суб'єктивну оцінку кінцевому результату, дитина встановлює для себе власний рівень домагань, що має на меті перевершення досягнутого нею раніше результату. Включаючись у нові види трудової діяльності, учень ставить ту ж мету – перевершити за якимись параметрами одержані результати. Зростання рівня домагань школяра в процесі праці викликає максимальну мобілізацію психічних сил, що безпосередньо відбивається на розвитку трудових зусиль.

На думку І. Беха, виявити активність, самостійність, творчий підхід до справи, відчутти задоволення, радість від власного успіху дитина може в будь-якому виді праці. Звичайно, для цього потрібно правильно організувати діяльність учнів (Бех, 1983).

Не одноразово на цьому наголошував і В. Сухомлинський, в книзі «Сто порад учителіві», він писав: « Радість праці – це самовираження в праці. Це той складний духовний стан, коли людина з подивом і захопленням бачить витвір своїх рук, знаходить у ньому саму себе, своє напруження, години одноманітної, нічим не примітної праці. Щоб зробити працю сферою самовиховання, треба дати кожному вихованцеві радість праці, добитися того, щоб праця стала творчістю (Сухомлинський, 1988).

У праці починаються ті пошуки самого себе, які, триваючи кілька років, завершуються становленням покликання. Радість праці, трудова творчість, пошуки самого себе – усе це можливе лише в тому разі, коли в праці розкривається індивідуальність. Це заглиблення в самого себе, злиття розумових сил і майстерності рук, свідомо постановка мети й подолання труднощів...» Результатом формування ціннісного ставлення до праці є виникнення цінності й любові, задоволеності та радості до праці. ».

«Можна багато – правильно і красномовно – говорити дитині про необхідність і красу праці, – зазначав В. Сухомлинський, – вона добре буде знати істини, що стосуються трудового обов'язку перед суспільством, але якщо вона власними руками не створила хліба, не окропила землю потом, не пережила тривожних дум про долю рослини, – наші слова будуть відскакувати, наче горох від

стіни. Дитина, яка на власному досвіді пізнала, що хліб – це праця, ніколи не підніме руку на цінності, створені іншими людьми» (Сухомлинський, 1988).

Вибудовуючи стратегію трудового виховання учнів молодшого віку в умовах Нової української школи, ми намагались цю роботу спланувати поетапно та запропонувати ефективний зміст, форми та методи цього процесу.

Зміст трудового виховання молодших школярів має забезпечувати включення учнів у різноманітну освітню діяльність: предметно-перетворювальну і практичну, у поєднанні з керованими виховними впливами на них з боку педагогічного колективу, батьківської громадськості, психологічної служби, закладу освіти та інших провідних інститутів соціалізації дитини, а безпосередньо сам зміст, відповідно до положень концепції «Нова українська школа», має ґрунтуватися на розвиваючій цінності кожної предметної галузі, з застосуванням засобів і методів шкільного і сімейного виховання, спрямованих на розвиток ключових компетенцій учня і піднесення їх до рівня загальнолюдських цінностей.

Враховуючи зміни, які відбуваються у зв'язку з практичною реалізацією концепції «Нова українська школа», з метою сприяння формуванню в молодших школярів ціннісного ставлення до праці, в освітній процес нами було запропоновано впровадження *зміст, методи та форми* діяльності молодших школярів, що стимулюють процес трудового виховання.

Відомий вчені Ю. Бабанський, В. Сластьонін розглядають *форми організації процесу виховання* як – способи доцільної організації колективної та індивідуальної діяльності вихованців, у межах якої відбувається виховний процес. Форми організації трудового виховання поділяють на три групи: *масові; групові; індивідуальні. Методи виховання, на їх думку* – це способи, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований педагогічний вплив учителя на свідомість і поведінку молодших школярів, на формування шляхетних якостей і збагачення їх необхідним життєвим досвідом. Іншими словами виховані методи – це способи взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки. В ході роботи вчитель можна поєднувати різні форми

і методи та застосовувати ефективні прийоми виховання. *Приєм виховання* – частина, елемент методу виховання, необхідний для ефективнішого застосування методу в конкретній ситуації. Прийоми виховання – це складова частина методів виховання, тобто педагогічно оформлені дії, через які на учня здійснюються зовнішні впливи і які змінюють його погляди, мотиви та поведінку.

У підручнику «Педагогіка (1986 р.) М. Ярмаченко зазначає, що ефективними методами трудового виховання є: вплив слова на свідомість учнів; особистий приклад вихователя; виконання колективних трудових завдань; змагання; режим праці і відпочинку. Ми ж з метою сприяння формуванню в молодших школярів ціннісного ставлення до праці пропонуємо застосовувати наступні *виховні методи*:

- ● традиційні (опитування, бесіди, круглі столи, семінари, лекторії, залучення батьків до освітнього процесу тощо);
- ● інноваційні (тренінги, дискусивні клуби, групи взаємопідтримки, консультативні бесіди, психологічне консультування, психодіагностика, психокорекція моніторингі особистісного розвитку кожного учня);
- ● методи формування свідомості особистості (основою методу є переконання: розповідь, бесіда, етична бесіда, пояснення, діалог, навіювання, інструктаж, приклад);
- ● методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки (основою методу є різноманітні вправи: переконання, приклад, заохочення, привчання, педагогічна вимога, громадська думка, доручення, виховні ситуації);
- ● методи стимулювання поведінки і діяльності (основою методу є мотивакування: змагання, заохочення, покарання);

та форми:

- ● участь у організації та проведенні тематичних конкурсів, свят («Землю сонце прикрашає, а людину – праця», «Калейдоскоп професій», «Усі професії потрібні, усі професії важливі ...», «Професії здоров'я»);
- ● робота над проектними задачами («Професії мужніх людей», «Підприємства нашого міста (селища)», «Подорож у світ професій») ;

- ● участь у організації та проведенні предметних тижнів, тижня профорієнтації: («Тиждень Математики», «Тиждень іноземних мов», «Ким бути», «Професія моїх батьків», «Я обираю цю професію, тому що», «Моє майбутнє», «Професія, яка необхідна людям», «Професія, яка мені подобається», «Мої бажання», «Я і світ професій»);
- ● заохочення учнів до навчання у закладах позашкільної освіти;
- ● індивідуальна, групова та масова добродійна, волонтерська діяльність («Серце добра», «Принеси добро в долонях», «Крокуємо у світ добра», «Творимо добрі справи, люди!», «Завітай до планети Добра!», «Щастя на крилах», «Подаруй іграшку, дитині дитячого будинку»);
- ● виконання суспільно корисних і професійно-орієнтованих справ (озеленення пришкольних територій, прибирання шкільного саду, догляд за шкільними квітниками – (акція «Зелена весна», «Двоє братів – Умійко та Невмійко», «Чистий четвер», «Зелена толока»).

Отже, перший етап трудового виховання учнів молодшого шкільного віку має бути етапом занурення в працю, та характеризуватися насиченістю виховного середовища в закладах загальної середньої освіти, різними видами праці та активним емоційним включенням молодших школярів у всі її види, демонстрацією цінності праці та ціннісного ставлення до неї значущих дорослих; перенесенням акцентів на результативність власної праці та праці інших.

Другий етап – етап обов'язкового докладання власних зусиль для отримання позитивного результату праці, що дає змогу дітям усвідомити тісний зв'язок між якістю процесу й результату праці, формує вольові зусилля, уміння працювати, долати труднощі в процесі власної праці чи на прикладах праці інших.

Третій етап як етап набуття особистісних смислів праці забезпечує усвідомлення смислів, цінності праці на прикладах власної праці й, що особливо цінно, під час організації та керівництва працею інших. Крім цього, на кожному з трьох етапів важливо намагатися вирішувати низку завдань, від яких залежить вибір форм і методів роботи з учнями, батьками та вчителями. Пропо-

нуємо проаналізувати зміст роботи на кожному з таких етапів, визначимо основні завдання, форми й методи, тип взаємодії педагогів та батьків.

Пропедевтична робота була спрямована, з одного боку, на підготовку педагогічних кадрів до здійснення трудового виховання молодших школярів, з іншого, – на залучення батьків до участі в цьому процесі, усвідомлення ними змісту, важливості, особливостей виховання цінності праці в молодших школярів.

Зазначимо, що форми організації пропедевтичної роботи добирались з урахуванням типу взаємодії вчителів і батьків на першому етапі, і мали на меті встановлення контакту між суб'єктами виховання, формування інтересу батьків до запланованої роботи. Нами були обрані традиційні форми роботи з учителями та батьками – цикл методичних об'єднань учителів початкових класів та батьківські збори, які передбачали виступи організаторів, обговорення, елементи інтерактивної взаємодії.

Цілеспрямована робота з батьками на першому етапі уможливила суттєві зміни у взаємодії суб'єктів виховання, зокрема, батьків намагалися залучити до їх вирішення спільних зі школою виховних завдань, охопити батьків і вчителів спільними формами роботи, серед яких тематичні зустрічі та тренінги, метою роботи є корекція поглядів на процес виховання ціннісного ставлення до праці, формування професійних мотивів і вмінь, практичного досвіду та, що є особливо вагомим, встановлення тісних зв'язків, активне включення їх у виховний процес.

Відзначимо, що залучення батьків до спільної роботи було надзвичайно складним процесом, становлення їх як суб'єктів виховання потребує плідної послідовної роботи. Майже більшість батьків учнів закладів загальної середньої освіти, на жаль, займають пасивну позицію. Виходячи з того, серед методів, спрямованих на налагодження стосунків, які було використано на другому етапі роботи, ми вважали за необхідне надавати перевагу інтерактивним методам, проектам, практичним діям, спрямованим на об'єднання, колективний пошук рішення, розв'язання спільних проблем.

Розкриємо технологічний процес роботи стосовно реалізації другого етапу технології – етапу подолання труднощів. Голов-

ною метою цього етапу є розвиток трудових зусиль, пов'язаних з умінням долати труднощі, розвиток відповідного комплексу моральних якостей, серед яких особливого значення набуває розвиток волі, усвідомлення цінності власних зусиль для отримання позитивного результату праці та розвиток спрямованості особистості на трудову діяльність, у якій центральне місце займає прагнення працювати.

Дуже важливо на цьому етапі було навчити дітей молодшого шкільного віку керувати власними зусиллями, а також відповідальності, працелюбства, організованості та інших моральних якостей, які потребували розвитку. Функціями вчителів і батьків при цьому ставали корекція, консультування, надання допомоги, контроль і, що мало особливе значення, мотивація праці дитини. На цьому етапі з учнями молодшого шкільного віку варто проводити такі форми роботи, як «Творча майстерня», «Фабрика праці», «Золоті ручки».

Саме такі завдання доводять необхідність та доцільність їх використання в процесі трудового виховання, оскільки містить суттєві показники продуктивної емоційно насиченої праці, цінність якої не викликає сумніву, бо найчастіше метою таких справ є колективне досягнення досить важкого, хоча й посильного результату.

Третій етап роботи мав за мету здебільшого корекцію суб'єкт-суб'єктної взаємодії, формування спільних поглядів в процесі трудового виховання на виховання, ціннісне ставлення до праці, установалення взаєморозуміння. Формами роботи на цьому етапі було обрано дискусії (проблемні кола), модеративні семінари, під час яких віддавалася перевага активним методам роботи – колективним творчим справам, полілогам, інтерактивним методам тощо.

Емоції, на думку О. Леонтьєва, є необхідною умовою будь-якої діяльності, зокрема праці, вони, виконуючи функцію «внутрішніх сигналів», порушують «рівнозначність орієнтирів перед суб'єктом, унаслідок чого деякі з них набувають особливого сенсу» (Леонтьєв, 1972). Це є доказом того, що емоційні переживання є підготовчими в становленні ціннісного ставлення до праці.

Необхідність емоційного включення учнів у трудову діяльність для формування позитивного ставлення до неї доводять О. Павлюк, П. Симонов, вивчаючи процес формування емоційного компонента мотивації початкової діяльності школярів (Павлюк, 1984). На думку В. Юркевича, який підкреслює важливість емоційного стану під час праці, позитивні емоції та отримання задоволення від процесу й результату трудової діяльності породжують бажання й потребу працювати (Юркевич, 1984).

На думку С. Рубінштейна, поява емоцій залежить від результату дії і вихідного мотиву діяльності. «Емоційні процеси, пише вчений, набувають позитивного чи негативного характеру залежно від того, чи перебуває дія, яку індивід здійснює, і вплив, якому він піддається, у позитивному чи негативному ставленні до його потреб, інтересів, настановлень. Ставлення індивіда до них і до ходу діяльності, перебіг якої здійснюється відповідно до них чи врозріз з ними, визначає долю його емоцій» (Рубінштейн, 1989).

Актуальними для нашого дослідження є думка Г. Костюка, який стверджував, що емоційний компонент як важливий складник ціннісного ставлення знаходиться у взаємозалежності з труднощами. «Почуття породжується самими... труднощами, з якими людина зустрічається..., успіхами й невдачами, внутрішніми суперечностями між зробленими висновками й новими фактами» (Костюк, 1989).

Це доводить безумовну цінність емоціонального проживання молодшими школярами процесу та результатів праці, особливе місце в якому займає подолання труднощів. «Усвідомлення того, що труднощі переборено, пише В. Сухомлинський, дозволяє відчувати радість праці, яка незрівняна ні з якими іншими радостями» і є одним з головних джерел будь-якого виду праці. «Радість праці – це краса буття; пізнаючи цю красу, дитина переживає почуття власного достоїнства... Краса – не тільки те, що одержує дитина, але насамперед те, що вона створює» (Сухомлинський, 1954).

«Почуття радості, як писав В. Сухомлинський, доступно лише тому, хто вміє напружувати сили, знає, що таке піт й утом. Дитинство не повинне бути постійним святом: якщо немає трудової напруги, посиленої для дітей, для дитини залишиться недоступним щастя праці. Вища педагогічна мудрість трудового вихован-

ня полягає в тім, щоб затвердити в дитячому серці народне ставлення до праці» (Сухомлинський, 1954).

Виходячи з викладеного вище, створення ситуації емоційного проживання радості праці розуміється необхідною умовою формування в молодших школярів ціннісного ставлення до праці. Бо праця як засіб розумового виховання є:

- ● вагомою підтримкою любові до навчання, до знання (навчання – головна праця дітей молодшого шкільного віку, якщо вони любить працю, то вони люблять і навчатися);
- ● праця сприяє вихованню любові до людей, до природи, до всього живого і прекрасного (якщо не трудитися на користь людям, для краси, природи, як можна їх любити?);
- ● виховання працею сприяє розвитку індивідуальних схильностей (кожна дитина з численних видів праці обирає працю до душі, у процесі якої здобуває максимальний розвиток);
- ● трудове виховання є важливою підготовкою до усвідомленого вибору професії (у різноманітні праці кожна дитина знайде те, що їй до душі, те, що приносить особливу радість);
- ● виховання в праці й працею формує характер дитини (волю, відповідальність, цілеспрямованість, самостійність, ретельність тощо).

На нашу думку забезпечення підвищення ефективності процесу трудового виховання молодших школярів зумовлено значною мірою його спрямованістю на загальнолюдські цінності та моральні якості, зокрема цінність праці, наповненість працею, «прикладом» працелюбства, «прикладом» самостійності, наполегливості, відповідального та організованого ставлення до праці.

«Власне соціальне середовище не забезпечує позитивний результат, воно стає виховним чинником лише у випадку активної взаємодії із середовищем дитини як суб'єкта» – стверджує Н. Щуркова, наголошуючи на необхідності активного включення дитини в соціальне середовище (Щуркова, 2002). Важливим, на думку автора, є питання якісного змісту соціального середовища, яке здебільшого залежить від знань, професійних умінь педагога, який вирішує проблему «вибору ціннісних характеристик соціу-

му, у якому розгортається діяльність групи та окремої людини», зокрема визначає місце цінності праці серед інших загальнолюдських цінностей.

Цікавою методикою яку можна запропонувати учням молодшого шкільного віку можуть бути заняття «Двоє братів – Умійко та Невмійко», «Два дерева», та інші схожі за змістом вправи в основі яких лежить праця, а з іншого боку – безділля. До таких занять можна залучати не лише дітей, а й батьків та вчителів. Правила такі: кожний учасник цього заняття отримує картку, на якій протягом 7-10 хвилин необхідно запропонувати корисну працю для сучасного школяра, довести її необхідність та пояснити організацію. Після заповнення картки всі учасники необхідно пересуватися по аудиторії й за певним сигналом знаходили собі пару. Обмінюватися картками та думками.

Комплекс ігор можна продовжувати серією ігрових проєктів, у яких дитина та її батьки зможуть проявити себе єдиною командою.

Побудова циклу занять проєкту «Про професію» повинен відповідати всім вимогам до організації проєктного навчання. Кожне заняття є власне проєкт, який присвячений одній з професій. Структура заняття мала дві основні частини: інформаційну, яка включала кілька актуалізуючих пізнавальних видів роботи (перегляд фільмів або презентацій про професію, діалоги, полілоги, розповіді, роботу з літературними текстами), і продуктивну, яка будувалась згідно з традиційними етапами колективного творчого проєкту.

Успішність виконання проєкту буде забезпечуватися вдалим оволодінням технологією проєктної діяльності вчителями, їхньою вмілою організацією діяльності дітей, різноманітністю матеріального забезпечення (пошук необхідної інформації у відповідній літературі та у мережі Інтернет, створення нових візуальних та аудіальних матеріалів ілюстративного характеру, робота з енциклопедіями, журналами, спеціальною та художньою літературою, тлумачними словниками тощо), у збиранні якого за власною ініціативною, крім педагогів, варто включалися і дітям, і батькам молодших школярів.

Виконання творчих проєктів значно розширило знання дітей про назви, зміст, особливості, цінність професій, знаряддя, ін-

струменти праці, продукти виробництва, спеціальний одяг, професійні вміння, видатних людей різних професій.

В процесі виконання проектів в учнів зростає творча активність, що свідчить про появу інтересу, допитливості, збільшення вольових проявів і позитивних емоцій від процесу та результату праці.

Кожне заняття обов'язково повинне мотивувати до діяльності; навчальний блок, у процесі якого відбувалося формування в молодших школярів певних трудових знань чи вмінь; колективну творчу працю; та обов'язково підведення підсумків заходу, уроку чи заняття. В процесі підведення підсумків необхідно зафіксувати з учнями почуття насолоди, задоволення, радість від своєї праці та щоб дитина доводила її значущість і продуктивність тим, що результат діяльності був важливим, необхідним та корисним.

Представимо приклад тематичних занять для учнів молодшого шкільного віку, які варто проводити із школярами (див. табл. 1)

Таблиця 1

Тематичні заняття для учнів молодшого шкільного віку

Термін проведення	Тема заняття	Професія	Як розглядається та подається
Вересень	Свято краси	Дизайнер, квітникар.	Трудова операція з облаштування території школи, оформлення та озеленення класу
Жовтень	Знання-велика сила і найцінніший скарб. День художника «Олівець –малювець»	Учитель, викладач. Художник	Бесіда вчителя з учнями. Екскурсія в музей школи. Конкурс малюнків
Листопад	Абетка безпеки життя «Як поводитись на замерзлих водоймах»	Рятівник	Бесіда вчителя. Вікторина.
Грудень	День Святого Миколая. Абетка безпеки життя «Як поводитись на замерзлих водоймах»	Священик	Розповідь вчителя і розв'язування ситуаційних завдань

Термін проведення	Тема заняття	Професія	Як розглядається та подається
Січень	Чарівний світ казок «Як виросту –з будую дім»	Письменник, поет. Будівельник, дизайнер	Бесіда, виставка книжок, конкурс малюнків
Лютий	Книга -наш найкращий друг.Школа Світлофора-Моргайка «Ти пішохід»	Бібліотекар, водій, міліціонер, регулювальник	Екскурсія в шкільну бібліотеку. Розповідь бібліотекаря. Вікторина.
Березень	Будь природі другом. Школа здоров'я.	Лісник, садівник, квітникар. Лікар, медсестра.	Розповідь вчителя. Зустріч з медсестрою школи
Квітень	Правили поведінки під час надзвичайних ситуацій. «Нам без книг ніяк не можна»	Пожежник, рятувальник, бібліотекар, друкар, редактор.	Бесіда, показ малюнків, практичне заняття Екскурсія в бібліотеку, самостійне створення казок
Травень	День Матері. Професія моєї мами	Ознайомлення з професіями мам учнів класів.	Конкурс малюнків.

Надзвичайно дієва форм роботи з учнями молодшого шкільного віку є екскурсії «Професія – моїх батьків». Екскурсії варто проводити один – два рази на місяць, залежно від кількості дітей у класі. Батьки кожного учня в класі можуть обирати зручний для себе час екскурсії та місце її проведення, яке могло бути місцем роботи будь-якого члена родини. Напередодні екскурсії батькам важливо зустрітися з вчителем, з метою допомоги в організації та проведенні запланованого заходу.

Найчастіше доказом результативності обраних форм і методів роботи є післядія, під час якої діти емоційно розповідають про побачене, зроблене на екскурсії, переказують факти, які їх здивували, часто діти дискутують про важкість, цікавість, цінність побаченої праці, а іноді планують обрати таку професію в дорослому житті. Усе це доводить позитивність і необхідність такої форми роботи, як екскурсія.

Ми вважаємо однією з цікавих форм роботи з дітьми молодшого шкільного віку яку ми рекомендуємо використовувати є «Центр повноважень», її запропонувала А. Данілян. «Центр повноважень», це форма роботи спрямована на організацію й проведення традиційних виховних заходів, свят, ранків, концертів, змагань, конкурсів тощо. Мета «Центру повноважень» – делегування молодшим школярам організаційних повноважень у підготовці й проведенні різних видів роботи в навчально-виховному процесі школи.

Робота молодших школярів в «Центрі повноважень», зазвичай передбачає наявність знань про зміст роботи (діяльності) якою дитина буде займатися, розуміння її цінності, необхідних комунікативних, організаційних, рефлексивних умінь, а також умінь «діяти», планувати, доводити дію до кінця, що безумовно вагомо у формуванні ціннісного ставлення до праці.

Термін «делегування» (утворено від лат. *delegatus, delegare*), що має значення «відправляти», «назначати» й означає дію керівників з розподілу та передачі завдань і повноважень особі, яка бере на себе відповідальність за їхнє виконання (Данієлян, 2008). «Відповідальність є наслідком повноважень, це їх природний наслідок, по суті двійник, і там, де здійснюються повноваження, виникає відповідальність», зазначає А. Файоль (Файоль, Емерсон, Тейлор, & Форд, 1992).

Виходячи з цього визначення, однією з передумов процесу делегування є формування в людини необхідних якостей керівника, майбутнього лідера. Тому, виконуючи ці завдання, варто значну частину запланованих школою заходів дати проводили дітям, за власним бажанням, індивідуально або добровільно утвореними групами, обираючи собі ролі, функції. Педагоги можуть давати поради, координувати разом з батьками, та надавати необхідну допомогу дітям за їхнім проханням.

В своїй роботі з дітьми молодшого шкільного віку використовували «Центру повноважень». Функція його полягала в унаочненні – афішуванні запланованого закладу, переліку необхідних функцій та ролей, змісті підготовки; контроль за процесом підготовки, який здійснювався й фіксувався керівником «Центру повноважень»; консультуванні, яке проводилось протягом підготовчого етапу; оцінці якості роботи кожного учасника, у якому протягом деякого встановленого часу брали участь усі бажаючі.

Об'єктом повноважень може бути сценарна робота, підготовка декорацій та костюмів своїми руками, створення власного епізоду, проведення репетицій та самого свята. Метою такої роботи є формування в дітей комплексу необхідних моральних якостей (самостійність, ініціативність, дисциплінованість, організованість, відповідальність) та умінь (*наприклад*: уміння керувати, організувати, долати труднощі, розвиток уміння взаємодіяти та розподіляти обов'язки в групі).

Поряд з цим, велике значення для формування позитивних мотивів у молодших школярів є створення експериментально майданчику під назвою «Добродійник», – це шкільний майданчик виготовлення різних корисних речей для воїнів госпіталю, ветеранів, особам з особливими потребами, дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, хворим, тим, хто перебуває на військовій службі чи у місцях позбавлення волі.

Ми *добродійну (волонтерську) діяльність* розглядається в роботі як специфічний вид розумово-вольової дії, необхідна складова діяльності особистості, що є добровільною і спрямованою на здійснення безкорисливого добра для інших людей. Саме в добродійній праці, на різних вікових етапах проявляється різний рівень розвитку фізичних, інтелектуальних і моральних якостей учнів. Формування цих якостей у школяра потребує послідовної перебудови обставин їхньої суспільно корисної діяльності.

Організуюючи колективну, групову або індивідуальну позаурочну добродійну діяльність молодших школярів, педагоги мають використовувати її як засіб формування ціннісного ставлення до праці, інших людей, взаємин між суб'єктами такої діяльності.

Як **висновок**, слід зазначити, що для учнів молодшого шкільного віку трудове виховання має особливе значення. Саме в цей

віковий період закладаються основи ціннісного ставлення до праці, яке позитивно впливає на формування особистісних якостей, розвиває упевненість у собі, забезпечує самовиховання і саморозвиток молодшого школяра. Нами запропоновані ефективні форми та методи трудового виховання молодших школярів, які сприяють ефективному формуванню ціннісного ставлення до праці.

Запропоновані шляхи, форми та методи організації трудового виховання учнів молодшого шкільного віку в умовах освітнього середовища в нашій роботі охоплювали три етапи: занурення в працю, подолання труднощів та набуття смислів праці у дитини молодшого шкільного віку, динаміка яких забезпечувалась системою пропедевтичної та корекційної роботи з педагогами, психологами та батьками.

1.2. Тематика виховних заходів з ранньої профорієнтації учнів початкових класів.

1 клас

Термін проведення	Тема	Професія	Як розглядається та подається
Вересень	Краса врятує світ	Садівник, дизайнер, художник	Екскурсія в ботанічний сад, відвідування виставки квітів. Виставка малюнків дітей
Жовтень	10 правил етикета. «Вчитель сіє розумне, добре, вічне».	Кухар, офіціант, вчитель письменник, поет.	Практичне заняття «За обіднім столом». Концерт вчителя. Інсценізація казки «Ріпка» Поетична композиція «Вам, дорогі вчителі»
Листопад	Здоров'я природи – здоров'я людини	Спортсмен, лікар, тренер	Спортивні змагання «Сильні, спритні та сміливі»
Грудень	День Збройних Сил України. Школа Світлофора-Моргайка	Моряк, військовий, міліціонер, інспектор ДАІ.	Конкурс «Ми – майбутні воїни» Гра-подорож «У країні дорожніх знаків»

Термін проведення	Тема	Професія	Як розглядається та подається
Січень	Природа навколо нас	Географ, метеоролог, красзнавець	Дискусія-гра «День зимуючих птахів»
Лютий	Мова – чисте джерело	Літератор, мовознавець.	Конкурс віршів «Найчистіша мова світу» Конкурс знавців української мови.
Березень	Подих весни	Актор, драматург, критик	Концерт до Дня 8 Березня. Інсценізація пісні «Несе Галя воду» Усний твір-інсценізація «Поява першого зеленого листочка»
Квітень	День Землі	Пожежник, хімік, еколог, художник, космонавт	Бесіда «Запалимо свічку скорботи». Конкурс малюнків «Зоряний світ».
Травень	Казкові будинки	Архітектор, конструктор, дизайнер	Конструювання моделей будинків

2 клас

Термін проведення	Тема	Професія	Як розглядається та подається
Вересень	Свято краси	Дизайнер, квітникар.	Трудова операція з облаштування, оформлення та озеленення класу
Жовтень	Знання-велика сила і найцінніший скарб. День художника «Олівець –малювець»	Учитель, викладач. Художник	Бесіда вчителя з учнями. Екскурсія в музей школи. Конкурс малюнків

Термін проведення	Тема	Професія	Як розглядається та подається
Листопад	Визволення села від фашистів «Я – учитель»	Військовий. Учитель.	Розповідь вчителя. Екскурсія до пам'ятника загиблим воїнам. Інтелектуально-розважальна гра.
Грудень	День Святого Миколая. Абетка безпеки життя «Як поводитись на замерзлих водоймах»	Священик, рятівник	Розповідь вчителя і розв'язування ситуаційних завдань
Січень	Чарівний світ казок «Як виросту – збудую дім»	Письменник, поет. Будівельник, дизайнер	Бесіда, виставка книжок, конкурс малюнків Практичне заняття
Лютий	Книга – наш найкращий друг. Школа Світлофора-Моргайка «Ти пішохід»	Бібліотекар, водій, міліціонер, регулювальник	Екскурсія в шкільну бібліотеку. Розповідь бібліотекаря. Вікторина.
Березень	Будь природі другом. Школа здоров'я.	Лісник, садівник, квітник-кар. Лікар, медсестра	Розповідь вчителя. Зустріч з медсестрою школи
Квітень	Правили поведінки під час надзвичайних ситуацій. «Нам без книг ніяк не можна».	Пожежник, рятівник, бібліотекар, друкар, редактор	Бесіда, показ малюнків, практичне заняття Екскурсія в бібліотеку, самостійне створення казок
Травень	День сім'ї. День Матері. Професія моєї мами.	Ознайомлення з професіями мам учнів класів	Конкурс малюнків

3 клас

Термін проведення	Тема	Професія	Як розглядається та подається
Вересень	Дорога від дому до школи	Водій, інспектор ДАІ, міліціонер	Практичне заняття «Ми вміємо переходити дорогу зі світлофором»
Жовтень	Свято Урожаю і веселого Короваю	Хлібороб, пекар, кондитер	Виставка, виступ учнів на шкільній сцені зали
Листопад	Ми малі художники «Рідні краєвиди» Конкурс «Найрозумніший»	Художник-дизайнер Вчений, учитель, інженер-інформ	Виставка дитячих робіт, дитячі пейзажі Конкурс між учнями класу
Грудень	«Бабусина скриня»	Гончар, художник, швачка, вишивальниці	Виставка старовинних речей
Січень	Книга – твоє обличчя Дамо книзі нове життя	Письменник, поет, художник, поліграфіст	Колективна робота з ремонту книг класної бібліотеки
Лютий	У сніговому містечку	Скульптор, художник	Конкурс на кращу снігову бабу
Березень	Зустріч з книгою	Бібліотекар, книгознавець	Екскурсія у бібліотеку
Квітень	День Землі	Квітникар, садівник, біолог	Бесіда-розповідь про трагічну подію 26 квітня 1986 року «Трагедія Чорнобиля»
Травень	День Матері	Лікар, актор, вчитель,	Конкурс малюнків «Професії –матусь»

4 клас

Термін проведення	Тема	Професія	Як розглядається та подається
Вересень	Обережно – машина!	Водій, поліцейський	Перевірка правил дорожнього руху
Жовтень	Свято квітів	Ландшафтний дизайнер	Похід на шкільну садову ділянку. Посадка квітів на зиму
Листопад	Конкурс «Малий винахідник»	Винахідник	Виставка дитячих робіт
Грудень	День Збройних сил України	Капітан судна, моряк, прикордонник	Конкурс малюнків, присвячених Збройним силам України
Січень	Роботящі руки гори вернуть	Будівельник, токарь, пекар	Експерсія на будівельний майданчик, на завод
Лютий	Перевозить машиніст пасажирів з різних міст	Машиніст потяга, електрички, метро	Експерсія на вокзал
Березень	Піднімає кранівник вантажі, мов чарівник	Кранівник	Конкурс на конструювання крана
Квітень	Із ста доріг – одна твоя	Лікар, космонавт, інженер	Бесіда на тему: «Жіночі та чоловічі професії»
Травень	Обережно, вогонь!	Пожежник	Бесіда з учнями «Небезпека вогню в лісі, в полі»

1.3. Методична скарбничка для вчителя. Цікавий світ професій.

Мета. Розширити і закріпити знання учнів про найпотрібніші професії, трудові дії та знаряддя праці, поглибити у дітей усвідомлення того, що добробут нашої країни і всіх громадян множується працею; викликати почуття поваги до трудівників і прагнення сумлінно працювати; формування ціннісного ставлення до праці у дітей, сприяти розвитку трудової активності та працьовитості школярів.

Обладнання. Папка з матеріалами «Професії наших батьків», виставка учнівських робіт «Умілі руки», набір картин «Ким бути», гасла: «Раніше встанеш – більше зробиш», «Хто не працює, той не їсть», «Праця людину годує, а лінь – марнує».

Учитель.

Сідайте, діти, у гурті
Зустрілися ми знову!
Про славні руки золоті
Я поведу розмову.
Ті руки звичні до землі,
Будують, вміють шити...
Ми часто бачим мозолі
На їх долонях, діти.
Всі вдячні золотим рукам,
Я теж їх поважаю.
Тож хочу розповісти вам
Усе про них, що знаю.

1-й учень.

Своїми руками
Хоч як не вигадуй,
хоч як не крути –
самі не приходять
поштові листи.
Саме неспроможне
змолотись зерно,
із пряжі саме
не зігчеться сукно.
Самі не позводяться

новобудови,
самі не напишуться вірші чудові.
Ми все це так само, як тата і мами,
повинні робити своїми руками.

В. Лунін

Пісня «Ми садили сад, сад»

(Музика В. Рождественського, слова М. Познанської)

Ми садили сад, сад у дворі.
Посадили в ряд, ряд
Явори.

Приспів:

Раптом хмарка припливла,
Срібний дощик розлила,
І в садочку нашім
Радість розцвіла.
Ми садили сливи
В три ряди:
Щоб було красиво
В нас завжди.

Приспів.

Ми садили квіти
В квітнику,
Весело нам жити
У садку!

Приспів.

2-й учень.

На роботу

Ждуть із дому, ждуть із дому
Космонавтів космодроми.
Малярів ждуть стіни білі,
Водіїв – автомобілі,
Хліборобів ждуть лани,
А рибалок ждуть човни.
Пасажирів хто домчить,
Як шофер спокійно спить?
Хто порядок наведе,

Як черговий хтозна-де?
Хто зведе новий будинок
Без робочої людини?

Ю. Детсов

Учитель. Чи думав ти коли-небудь над тим, скільки людей працює, щоб ти був нагодований, одягнутий, взутий, щоб вдома у тебе було світло вечорами і тепло у холодну погоду, щоб у твоїй шкільній сумці були книжки і зошити, щоб ти міг сидіти біля радіоприймача чи телевізора і слухати музику? Якщо б ти захотів порахувати всіх цих людей, то, мабуть, до вечора не зміг би. Візьми хоча б одягу, що на тобі одягнена. Твою сорочку розкроїли і пошили з тканини на швейній фабриці. Не одна пара рук працювала над цією сорочкою, поки до неї не пришили останнього гудзика. Але звідки взялася тканина? Її прями на ткацькій фабриці із пряжі. Пряжу зробили із бавовни на прядильній фабриці. А бавовна теж «не з неба впала» – її виростили на полі. А поле треба було зорати та засіяти, та ще й неодноразово водою полити. Тепер давайте порахуємо, скільки людей було зайнято цими складними процесами. Швачка, ткаля, селяни на бавовняному полі, трактористи, які поле зорали, землекопи, які канал вирили. Чи всіх ми порахували? Ні не всіх. Ці всі люди шили, кроїли, ткали, прями, орали, сіяли, пололи, поливали не руками, а знаряддями і машинами. Ці знаряддя і машини треба було зробити на заводі зі сталі. Сталь варили сталевари із чавуну. Чавун виплавляли доменщики з руди. Треба знову всіх перераховувати: швачки, ткалі, трактористи, землекопи, машинобудівники, доменщики, сталевари, рудокопи... Чи всіх згадали? Ні, не всіх.

Щоб люди знали свою професію, треба, щоб вони цієї справи навчилися. А де цього вчать? В училищах, технікумах, інститутах. Але в жодне училище, в жоден інститут не візьмуть неграмотних. А де грамоти навчають, ти знаєш і сам – у школі. Але хто навчає у школах, училищах, інститутах? Учителі й професори.

А вчити не можна без книжок і зошитів. Отже, необхідні ще люди, які друкують, майстри паперових фабрик. Так ми з вами ніколи не закінчимо список. Від кожної речі, яку ти бачиш навколо, від стола, стільця, чашки, шкільної парти можна помандрувати

такою ж нескінченною подорожжю заводами, шахтами, рудниками, електростанціями...

Сьогодні ми продовжимо подорож у «Країну професій». Подорожуючи нею ви багато повторили, довідалися про нове. Наші маршрути пролягли до цехів заводів, тракторної бригади, будівельних майданчиків, магазину, бібліотеки, лікарні, театру. Своїм щоденником мандрівки є виготовлений нами альбом, цікаві розповіді про професії ваших батьків. Перед вами книжки про різні спеціальності і людей різних професій, які ви прочитали й принесли на нашу змінну виставку, щоб прочитали й інші.

(Діти по черзі називають і показують книжечки).

Усіх професій нам сьогодні не перерахувати. Давайте розкажемо про деякі з них словами поетів.

3-й учень.

Моя гордість

Цех токарний.

Квіти в ряд.

Кожен велетень-верстат

Фарбою виблискує.

Розспівалися різці –

Салютують іскрами.

На кабіну я зирк

– Хтось знайомий наче.

Придивився я пильніш –

Татуся побачив.

На підлозі в'яжуть тросом

П'ять важких коліс.

Їх мій тато до верстата,

Мов пір'їночку, поніс.

Я ж нікому не хвалюсь,

Що такий силач татусь.

Їде кран. Дзеленчить,

Зупинився на мить.

Іван Паліївець

4-й учень.

Помічник

Тато мій – механізатор,

В нього дуже гарний трактор –
Наче небо, голубий,
І великий, і прудкий.
Ціле літо й восени
Він співа ланам пісні.
Силу їм свою віддав –
На ремонт в майстерні став:
Там робота не вщухає.
Нас уже весна чекає,
– Каже тато, – до пори
Вийдуть в поле трактори!
Татку я обід ношу
І його щодня прошу:
Дай тобі допоможу!
Щось змайструю, підточу,
Пофарбую, підкручу.
Бачу, хлопець ти завзятий!
Ось відро і гас,
Я фартух тобі припас,
Перемию оці деталі
Кожен гвинтик, кожен паз.
Мов нові, деталі стали,
До роботи я вже звик.
Друзі татові сказали:
Гарний в тебе помічник!

Василь Майоров

(5-й учень читає вірш про письменника. 6-й учень читає вірш про зварювальника).

7-й учень.

Дошку взяв мебляр дубову
І покраяв на столі:
Шафу робить він книжкову,
Придивляйтеся, малі.

8-й учень.

Муляр плечима торкнувся хмаринки!
Дім нам будує – не згає й хвилинки.
Рівно виводить він стіни в будові:

Кран величезний сьогодні ще зрання
Цеглу доставив на риштування.

9-й учень.

Пшениці шумлять на волі,
Де початок їм, де край?
Агроном в колгоспнім полі
Нам вирощує врожай.

10-й учень.

Працьовитий тракторист –
Він до всього має хист,
І насіє, й наоре,
І насадить, і збере.

11-й учень.

Хвилюючись вранці-рано,
Зустрічає нас вчителька знову.
У незвідане і незнане
Нас веде її мудре слово.

12-й учень.

Із ткацького верстата
Тече вниз ріка,
А та ріка, малята,
Чи знаєте яка?
Не проста, а шовкова,
У ній червона
Тканина для обнови,
Щоб гарні плаття шить.

13-й учень.

Деталі точать токарі.
В цеху стоять у ряд.
І кожному о цій порі
Співа його верстат.

14-й учень.

Про двірника розкажу вам, малята,
Є в нього, друзі, мітла і лопата.
Ми на світанку спимо, а двірник
Ще до зорі прокидатися звик.
Першим стрічає він сонце у місті.

Двір наш і вулиця, – глянь, які чисті!
Будеш на вулиці біля будинку –
Знаю: не кинеш ти навіть смітинку!

15-й учень.

Красному літу скоро кінець!
Шие і шие чоботи швець.

16-й учень.

Смачний пиріг у кухаря,
Чудова каша манна.
Він дбає про здоров'я всіх, –
Йому подяка й шана.

17-й учень.

Весела, рада квітникарка, –
Розквітли квітоньки усі!
І мовить так: – Хай люди в парку
Відпочивають у красі.

18-й учень.

В трубку старанно подув –
Ваза є на квіти.
От який отой складув,
Чарівник він, діти!
(Кросворд «Відгадай назву професії (додаток)»).

19-й учень.

Я – бібліотекар

За моїм вікном ростуть
Кедри і смереки,
Гарне місце влітку тут
Для бібліотеки.
Я полиці змайстрував
Для книжок, журналів,
Щоб читали їх усі
Діти в зелен-залі.
І тепер у ранній час
Чи в обідню спеку
Йдуть до мене читачі
У бібліотеку.
Люблять загадки, пісні

Петрик, Оля, Таня,
Павлик просить лиш казки
Та оповідання.
Йдуть до мене читачі
Зблизька і здалека,
Жду їх радісно завжди!
Я ж – бібліотекар.

Учитель. Хлібна зернина – це чудо. В ньому, маленькому, злилися три сили: сонця, землі, людської праці. Хлібина – це велика праця хлібороба, пекаря.

20-й учень.

Яке це славне слово – хлібороб,
Що жартома ще звать і гречкосієм!
До слів найкращих я вписав його б,
До тих, які ми серцем розумієм!
Який це труд, який солоний піт,
Яка жага і втома життєдайна!
Ну, безперечно, знає цілий світ
Про роль почесну трактора й комбайна!

Максим Рильський

21-й учень.

Чим пахне коровай

А чому так радість сяє у очах діток малих?
Бо сьогодні – День врожаю, коровай гостює в них!
Він шишкатий і рум'яний, ліг на шитий рушничок
А на тому короваї – солі білої дрібок.
І калини грона повні червоніють для прикрас...
– Короваю, гість шановний, звідкіля прийшов до нас?
І сказала перша Оля:
– Коровай прийшов із поля. Це не тільки коровай,
це – і щедрий урожай!
– Коровай, – сказав Борис, – під дощем і сонцем ріс.
Пахне сонечком він красним і промінням теплим, ясним.
Пахне полем, колосками цей хороший коровай,
В ньому праця тата й мами, що збирали урожай...

М. Познанська

Учитель. Як багато професій ви перелічили, і це далеко не всі. Сьогодні маємо тисячі спеціальностей, кожна з яких потрібна і по-своєму цікава. Почесно бути вченим, будівельником, лікарем, учителем і, звичайно, хліборобом. Згадаємо сьогодні і про професії, які пов'язані з глиною.

22-й учень.

Щоб стільки посуду було,
Аби щодня – та й на добро! –
Ми посуд цей могли трощити, –
Так може лиш гончар зробити.

23-й учень.

Факір на факел лиш дмухне –
І факел спалахне вогнем.
А щоб украй нас здивувати, –
Факір почне вогонь ковтати!

24-й учень.

Коваль у кузні залюбки
Стальних підков – по три мішки!
Усім дорослим і малятам
На щастя може накувати.

25-й учень.

А кулінар для дітлахів
Напік би тістечок, тортів,
Щоб досхочу наласуватись
Могли всі ласуни завзяті.

Гра «Хто більше знає і вміє».

Обладнання. Фішки, прапорці, емблеми для капітанів команд.

Гра проводиться у вигляді змагання з такими завданнями:

Хто більше назве професій дорослих?

Що кому потрібно для роботи (інструменти, знаряддя праці)?

Відгадай, що ми робимо? (Одна команда показує, друга – відгадує, називає дію і професію, яку задумали товариші).

Допомагаємо дорослим (прасувати, замитати, мити посуд).

На завершення вчитель підсумовує гру, нагороджує переможців.

Учитель. Діти, відгадайте загадки про професії, які потрібні у театрі.

Він такий же, як і ми,
Непомітний між людьми.
А в театрі грає ролі:
Нині – вчителя у школі,
Завтра – буде інша роль,
То бідняк він, то – король. (Актор)
Без костюмів, звісна справа,
Буде зовсім не цікаво.
Роль яка у вас – принцеси,
Куховарки, стюардеси?
В будь-які одягне шати,
Щоб змогли ви роль зіграти. (Костюмер)

Золоті у нього руки:
Має фарби, грим, перуки.
Загримує так, що й мати
Не зуміє упізнати. (Гример)
Починається вистава –
Буде і для нього справа:
П'єсу у руках тримає
І акторів виручає:
Він підказує слова,
Якщо хтось їх забува. (Суфлер)
Цей художник знає діло,
Прикрашає сцену вміло.
Намалює поле, річку,
Зробить хатку невеличку
І палац, і ліс казковий –
До вистави все готово! (Декоратор)

(Далі вчитель демонструє ілюстрацію, де зображені шахтар, будівельник, художник, регулювальник, кухар і музикант зі знаряддям праці. Учні повинні визначити, чи правильно люди цих професій обрали предмети, які їм потрібні для роботи.)

Учитель. Ви, діти, сьогодні багато нового дізналися про світ професій. І ким би ви не мріяли стати, яку професію не обрали собі, кожний має добре знати свою справу, робити її чесно, вміло.

Ким бути, ви неодмінно визначите, можливо, й сьогодні, послу- хавши вірш О. Орача «Ким бути?».

Той хоче стати космонавтом,
той капітаном хоче быть...
Я теж подумав: ким же стати,
яку в житті обрати путь?
Звичайно, лікарем би добре...
Або артистом – слава й честь!
Чи прикордонником хоробрим. – Наказ:
«Назад – ні кроку!». «Есть!».
Професій безліч є цікавих, але свою вгадати як,
– щоб добре діло й добра справа?
І я собі міркую так.
Потрібно лікувать хвороби,
й водити в космос кораблі,
та я ж із роду хліборобів,
весь родовід мій – од землі.
Мій дід водив найперший трактор,
мій батько – знатний комбайнер.
Ми робим хліб, а хліб – це правда,
завжди – віддавна і тепер.
Степ перейти – життя прожити,
то не такі прості слова.
«Життя» утворено від «жита»,
бо хліб – усьому голова

ІЗ СТА ДОРИГ – ОДНА МОЯ!

Мета. Підсумовувати закінчення початкової школи та погли- бити уявлення учнів про різноманітність професій.

Підготовка до свята.

1. Учні пишуть твір «Ким я хочу бути?»
2. Роблять малюнки і поробки до своїх творів.

Оформлення залу. На сцені: дошка оголошень; виставка ди- тячих робіт; газета «Дитячі мрії»; стенд «Наше шкільне жит- тя»; «Сходинки до професій», чарівні ключі від професій; ілю- страції казок.

Хід свята

Учитель. Ну от, діти, настав час і ви кажете: «Прощавай, початкова школо!»

(На сцені учень і учениця).

Учениця.

Прощай, прощай 4-й клас,
Ти замалий уже для нас,
Та ми вернемося, вернемося
не раз
Думками в наш 4-й клас.

Учень. Добрий день, дорогі наші батьки, вчителі та шановні гості!

Ми всі раді вас вітати в цьому залі. Сьогодні в нас найрадісніший і найсумніший день. Найрадісніший – бо ми дорослішаємо, мріємо навчатися далі, працювати, творити і жити.

Учениця. А найсумніший – бо ми прощаємося з нашим класом, у якому ми раділи, сумували, плакали і сміялися всі 4 роки, прощаємося з нашою першою вчителькою, яка віддавала нам свою любов і ласку.

Учень. Але сьогодні свято, і давайте, дорогі наші гості, не сумувати, а згадаємо ці 4 роки нашого навчання і помріємо про майбутнє.

Звучить музика «Когда уйдем со школьного двора».

(Діти піднімаються на сцену і сідають на свої місця).

Учень.

Учитель, лікар чи геолог,
Письменник, слюсар чи кресляр
– Всі називають головною
Одну професію – школяр!
Бо всім відомо, що без школи
Без знань, що мусиш там набуть,
Не станеш у житті ніколи
Тим, ким в дитинстві мрієш быть!

Учитель. А діти мріють про майбутнє і ці мрії різні. Чи здійсняться вони?! Покаже час. Про це ми зможемо дізнатися лише через 10–15 років.

А зараз подивимось у газету, яка так і називається «Дитячі мрії»

(Вчитель називає прізвища учнів і назви професій, які б вони хотіли обрати собі у майбутньому).

А поки ви школярі, і головна ваша праця – це навчання.

Діти виконують пісню «Вчать у школі».

1-й учень.

Стіл, за яким ти сам сидиш.

Ліжко, в якому тихо спиш.

Диван і туфлі, й пара лиж,

Виделка, миска, ложка, ніж.

2-й учень.

І кожен цвях, і кожен дім,

І кожна скибка хліба –

Усе це створено трудом,

А не упало з неба.

3-й учень.

За все, що зроблено для нас,

Ми щиро вдячні людям.

Прийде пора, настане час,

І ми трудитись будем.

4-й учень.

Із ста доріг одна моя...

Стежки чекають невідомі.

Та їх подужаю, бо я –

Господар у своєму домі!

Учитель. Ви, діти, підросли за ці 4 роки. Стали розумнішими, спритнішими і вмілішими. Вмієте багато чого робити власними руками. А чим порадуєте людей? Якими добрими ділами? Якими ж ділами можуть похвалитися наші дівчата та хлоп'ята?

2-й учень. У минулому році на літніх канікулах ми допомагали нашим батькам вирощувати хліб – зрізали в полях житні колоски. За цю роботу ми одержали невеличкі гроші. І в цьому році знову будемо допомагати.

3-й учень. А ще ми допомагали ветеранам Великої Вітчизняної війни та стареньким бабусям по господарству.

4-й учень. А сьогодні після нашого свята відбудеться ярмарок, на якому ми будемо продавати кращі наші роботи, зроблені на уроках праці. Це і полочки для книжок, і серветки, і м'які іграшки, і чудові аплікації з тканини і ниток тощо.

Учитель. Як ви бачите, наші гості, діти не тільки вчаться, а й прагнуть заробити свої перші гроші, щоб здійснити одну давню мрію – літом з'їздити в Київ на екскурсію.

Учитель. А тепер зробимо крок у майбутнє. Діти зможуть сьогодні отримати в подарунок чарівні ключі від різних професій. Але для цього необхідно піднятися на 5 сходинок. Ключ одержить той, хто цікаво розповість про обрану професію і доведе, що вона найкраща.

Отже в дорогу. (Учитель підходить до сходинок і називає питання, на які учням потрібно дати відповідь).

5-а сходинка.

– Чим потрібно займатися наступні 7 років, щоб мрія здійснилася?

4-а сходинка.

– Що я вже вмію і що знаю про майбутню професію?

3-я сходинка.

– Доведи, що це найкраща професія.

2-а сходинка.

– Чому я обрав (обрала) цю професію?

1-а сходинка

– Ким я хочу бути?

Але спочатку давайте поговоримо, які ж професії бувають. *(Діти називають усі професії, про які тільки чули).*

Учитель. А от і загадки. Чи впізнаєте ви професії людей, про які я зараз вам розповім. А тепер зверніть увагу на ці чудові ілюстрації до казок.

1. Мальвіна, яка навчає Буратіно.
2. Наф-Наф будує дім.
3. Сорока годує своїх діток.
4. Карлсон летить над дахом будинку.
5. Півник меле колоски.

Про улюблену професію мріє кожний, і навіть казковий персонаж. Ким би могли працювати ваші улюблені герої, якби з казки

потрапили у справжнє життя? (Діти називають такі професії: вчитель, будівельник, лікар, пілот, кухар). – А тепер підійдемо до нашої дошки оголошень.

ПОТРІБНІ РОБІТНИКИ.

1. Комбайнер і тракторист.
2. Шофер.
3. Міліціонер.
4. Лікар.
5. Вчитель.
6. Кухар.
7. Маляр.
8. Льотчик.
9. Рибалка.
10. Бібліотекар.

(Учитель називає по одній професії, учні виходять і розповідають про цю професію, показують свої роботи, читають вірші. Наприкінці своєї розповіді одержують чарівні ключі. Ключів має бути стільки, скільки учнів у класі. Якщо якусь професію обрало кілька учнів, то вони виходять разом.

Коли виходять діти, які прагнуть стати шоферами, то грають у гру «Хто кращий шофер?». Майбутній пілот показує модель паперового літака і демонструє колекцію значків. Кухар пригощає дітей пиріжками і бутербродами. Рибалка загадує загадки про море. Міліціонер грає в гру «3 кольори світлофора». Маляр показує свої кращі роботи. Вчитель дає всім учням пару задач на кмітливість і т.д.).

1-й учень.

Мають ремесла свої аромати:
Тістом в пекарні пахне, малята,
Мимо столярні пройдете зрання –
Гостро запахне стружка духмяна.

2-й учень.

Лаком і фарбою пахне маляр,
Цеглою – муляр, замазкою – скляр,
Куртка шоферська пахне бензином,
Одяг робочий – мастилом машинним.

3-й учень.

Пахне кондитер мускатами, тмином,
Лікар – аптекою і вітамінами,
А хлібороби, що ходять за плугом,
Пахнуть чорноземом, полем і лугом.

4-й учень.

Морем і рибою пахне рибак...
Тільки неробство не пахне ніяк.
Ледар пахтиться духами старанно,
Та пахне він, діти, усе ж препогано.

5-й учень.

Мирний день пливе над нами –
Радість в селах і містах.
Над заводами й ланами
Голубинь висить густа.

6-й учень.

Дружно кажуть наші діти:
Сяє сонячна пора
Ростемо, щоби радіти,
Щоб навчитися добра.

7-й учень.

Не ледачі ростемо,
Руки в нас умілі.
Будем зміною батькам
В кожному добрім ділі.

8-й учень. А тепер, дорогі гості, завітайте на наш ярмарок.

Учитель. А мені лише залишається побажати цим чудовим дітям здійснення мрій.

Використані джерела

1. Бех, І.Д. (1983). *Праця – головний вихователь школярів: психологічний аспект трудового виховання молодших школярів*. Київ. «Знання». 32.
2. Сухомлинський, В.О. (1988). *Сто порад учителю*. Київ. «Радянська школа». 304.
3. Педагогіка. *Підручник для студентів педагогічних інститутів*. (1986). (Ред.) М. Д. Ярмаченко. Київ. «Вища школа». 539.
4. Леонтьев, А.Н. (1972). *Мотивы и эмоции*. Москва. «МГУ». 39.

5. Павлюк, О.И. (1984). *Формирование эмоционального компонента мотивации учебной деятельности школьников* (Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук). Москва. 24.
6. Юркевич, В.С. (1984). Особенности познавательной потребности и саморегуляции у старших подростков. *Психологические проблемы повышения качества обучения и воспитания*. Москва. 66-76.
7. Рубинштейн, С. (1989). *Основы общей психологии*. Москва. «Педагогика». 2, 322.
8. Костюк, Г.С. (1989). Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. *Зб. наук. пр.* (Ред.) Л.М. Проколієнко. Київ. «Радянська школа». 608.
9. Сухомлинський, В. (1954). Романтика сільськогосподарського труда. *Учительська газета*. 7.
10. Щуркова, Н. (2002). *Педагогическая технология*. Москва. «Педагогическое общество России». 224.
11. Даніелян, А. (2008). Ціннісне ставлення молодших школярів до праці. *Сб. науч. тр. по материалам междунар. науч.-практ. интернет-конф «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте»*. Одесса. 2, 12-16.
12. Файоль, А., Эмерсон, Г., Тейлор, Ф., & Форд, Г. (1992). *Управление – это наука и искусство*. Москва. «Республика». 351.
13. Гуцан, Л.А. (2008). Світ професій. *Методичний посібник для вчителів*. Київ. «Педагогічна думка». 88.
14. Гуткин, М.С. (1996). Развитие профессионального самосознания школьников в условиях специально организованной учебно-трудовой деятельности. (Автореф. дис... канд. психол. наук). Гродно. «ГрГУ». 17.
15. Гуцан, Л.А. (2005). Гра як засіб пропедевтичної профорієнтаційної роботи. *Початкова школа*. 9, 51-53.
16. Все профессии нужны, все профессии важны: сценарии мероприятий. (2005). *Начальная школа*. 5, 13-39.
17. Пищик, А.М. (2003). Проектная деятельность как способ профессиональной самоидентификации старшеклассников. *Перемены*. 3, 95-103.
18. Коберник, О.М. (1995). *Проектування навчально-виховного процесу в школі*. Київ.
19. Подорож професіями від А до Я (2001). *Розкажіть онуку*. 6, 14-15.
20. Краща за професією. Інтелект гра «Поле чудес». (2001). *Позакласний час*. 31, 17

РОЗДІЛ 2. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ

2.1. Потенціал уроку у забезпеченні трудового виховання молодших школярів.

Дієвість форм і методів трудового виховання учнів початкових класів у процесі вивчення навчальних предметів напряму залежить від характеру освітньої діяльності, від створення певних сприятливих умов для їх застосування, що в свою чергу висуває певні вимоги до основної форми освітньої діяльності, а саме до уроку.

Перш за все, кожен урок має сприяти реалізації найважливіших закономірностей самого процесу навчання. Це не тільки розвиток мислення учнів та сприяння їх розумовому розвитку, а і формування ціннісного ставлення до оточуючого світу, людей, формування на основі цих ставлень навичок доцільної поведінки. Тобто, набута учнями система знань має визначати їхню поведінку, сприяти формуванню якостей особистості, необхідних для ефективного здійснення у майбутньому обраною трудовою діяльністю. Це культура організації робочого місця, формування відповідального ставлення до навчання загалом, якості виконання усіх освітніх завдань, подолання труднощів при їх виконанні, уміння, відповідно до вікових особливостей дитини, вчитися самостійно, шукати потрібну інформацію, критично опрацьовувати її, тощо (Голуб, 1999).

Крім того, кожен урок, незалежно від навчального предмета, повинен мати певну «професійну спрямованість», тобто містити інформацію, зрозуміло в залежності від вікових особливостей учнів, про важливість конкретного навчального матеріалу для всього подальшого життя, важливість отриманих знань для оволодіння в майбутньому певною професією, тощо (Голуб, 1999).

Кожен урок має бути побудовано за класичними принципами дидактики, але з періодичними змінами форм діяльності, навчальних і практичних завдань, насиченням, у певній послідовності,

цікавими малюнками, захоплюючими ілюстративними матеріалами, яскравими візуальними і звуковими сигналами, динамічними включеннями емоційно-збагачених та ігрових ситуацій, тощо. Тобто, кожен урок має бути оптимально технічно і дидактично оснащений.

Однак не потрібно використовувати наочність заради наочності, не можна зловживати технічними засобами, необхідно почуття міри. Всі витрати часу при підготовці вчителя до уроку на винахід і виготовлення наочних і дидактичних посібників з лишком окупаються результатами навчання (Голуб, 1999).

Під час здійснення освітньої діяльності педагога *мають моделювати певні ситуації, які забезпечують учням можливості застосовувати отримані знання на практиці*, що дозволяє встановити зв'язок між навчанням і життям, пояснити суть явищ навколишньої дійсності, сприяти формуванню в них інтересу до навчання загалом, позитивного ставлення до нього, закріпити уміння застосовувати теоретичні знання на практиці, особливо у реальних умовах, тобто у дійсно життєвих ситуаціях (Софій, Онопрієнко, Найда, Пристінська, Большакова, & Бібік, 2017).

Кожен урок має бути характерний перш за все чітко вираженою дидактичною метою. В умовах реформування початкової освіти, розгортання впровадження концепції «Нова українська школа», на перше місце виступає ідея інтеграції в освіті, забезпечення формування міжпредметної компетентності учнів як їхньої здатність застосувати, щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей (Софій, Онопрієнко, Найда, Пристінська, Большакова, & Бібік, 2017).

Залежно від поставленої мети вчитель в процесі підготовки до уроку, незалежно від його форми, тобто комбінований урок, урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок, чи іншої форми, має визначити зміст навчального матеріалу, який необхідно дати учням, структуру уроку, методи навчання, засоби, тощо. Відсутність чітко вираженої мети для кожного уроку призводить до того, що вони стають одноманітними, а це сприяє втраті інтересу до навчання (Голуб, 1999).

Пізнання починається з чуттєвого сприйняття. Тому з метою активізації пізнавальної діяльності учнів на всіх етапах уроку варто використовувати різноманітні методи і прийоми навчання, щоб періодично впливати на різні органи чуття, створюючи умови для більш ефективної пізнавальної діяльності. Однак означені *зміни видів діяльності* мають бути не мерехтливими і не механічними, а *заздалегідь спланованими, застосовуватися у раціональній послідовності, мати визначений хронометраж* з обов'язковим врахуванням не тільки вікових особливостей учнів, а і особливостей даного дитячого колективу (Голуб, 1999).

Урок має бути емоційно-насиченим, що є один із дієвих засобів активізації діяльності учнів, надає процесу пізнавальної діяльності цілеспрямованого характеру, спонукає їх до засвоєння нових знань, оволодіння новим досвідом (Голуб, 1999). Цей ефект також посилює *широке застосування окремих, емоційно-зabarвлених видів діяльності* (малювання, ліплення, аплікація, драматизація, танці тощо).

Процес навчання на будь-якому уроці буде ефективним лише при наявності постійного зворотного зв'язку. На кожному етапі уроку вчитель має чітко уявляти рівень оволодіння учнями навчальним матеріалом, щоб сприяти постійному підвищенню цього рівня. Учням молодшого шкільного віку часто важко контролювати свої дії, концентруватися, тому їм потрібна зовнішня допомога.

При цьому дуже важливим виявляється звернення до особистісної індивідуальності вихованця, яку на думку І. Беха, педагогу надзвичайно важливо не втратити у виховному процесі (Бех, 2018b).

Хоча ця вимога стала загальною, але слід зважати, що сфера індивідуальності надзвичайно змістовно і широка. Частіше за все педагог пов'язує індивідуальність дитини з її інтелектуальними особливостями, способами суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесах спілкування та діяльності. Дещо складнішим для нього виступає врахування тонких відмінностей вихованця у перебігу емоційних переживань, а особливо у тих внутрішніх утвореннях, які належать до сфери його характеру. Останні можуть нести достатньо виражені деструктивні загрози.

Іноді вихованці, заводять вихователя у професійну безвихідь, проявляючи особливий, психологічно не оптимальний спосіб самовираження, який можна кваліфікувати як недостатню впевненість в собі. Відтак, педагог стосовно такого вихованця паралельно має проводити корекційну роботу щодо його характерологічної вади – низької впевненості в собі, розуміючи, що достатня впевненість досягається лише за допомогою дії і в самій дії (Бех, 2018b).

Як вже було нами зазначено раніше, метою трудового виховання молодших школярів в процесі вивчення навчальних предметів є *формування, у межах вікових особливостей учнів, комбінації наскрізних знань, умінь та системи цінностей*, які у динамічному розвитку визначають їхню здатність успішно здійснювати предметно-перетворювальну діяльність, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, закладають основи для побудови у майбутньому професійної траєкторії.

В умовах реформування початкової освіти, розгортання практичної реалізації Концепції «Нова українська школа», ефективність трудового виховання молодших школярів, шляхом сприяння *формуванню в них основних ключових компетентностей як динамічної комбінації знань, умінь, цінностей* та ставлень на їхній основі, які визначають здатність особи успішно вирішувати життєві проблеми, проводити навчальну діяльність і закладають підґрунтя для успішної професійної діяльності у майбутньому.

2.2. Особливості застосування форм та методів трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів.

Далі, розглянемо потенціал застосування форм і методів трудового виховання у процесі вивчення навчальних предметів у формуванні ключових компетентностей учнів на прикладі іншомовної освітньої галузі. Основою галузі є навчання іноземної мови, головна мета якої у початковій школі полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями та психо-фізіологічними особливостями молодших школярів.

Стисло розкриємо освітній потенціал іншомовної освіти галузь у формуванні ключових компетентностей у площині формування певних умінь і ставлень учнів початкової школи. Провідною для означеної освітньої галузі є компетентність у *спілкуванні іноземними мовами*, яка безпосередньо реалізується через предметні компетентності.

Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами, визначаються уміннями використовувати українознавчий компонент в усіх видах мовленевої діяльності, популяризувати Україну, українську мову, культуру, традиції, та *ставленнями*, а саме, гордість за Україну, її мову та культуру, розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов, готовність до міжкультурного діалогу.

Основні компетентності у природничих науках і технологіях, визначаються уміннями описувати іноземною мовою природні явища, аналізувати та оцінювати їх роль у життєдіяльності людини та ставленням, а саме, інтересом до природи та почуття відповідальності за її збереження.

Інформаційно-цифрова компетентність, визначаються уміннями учнів вивчати іноземну мову з використанням спеціальних програмних засобів, ігор, соціальних мереж, створювати, відповідно до вікових особливостей, інформаційні об'єкти іноземними мовами, спілкуватися іноземною мовою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, застосовувати, на певному рівні, ІКТ відповідно до поставлених завдань, та ставленням, а саме, готовністю дотримуватись мережевого етикету.

Уміння вчитися впродовж життя, визначаються уміннями учнів самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел та критично оцінювати її, організувати свій час і навчальний простір, оцінювати власні навчальні досягнення та ставленнями, а саме, впевненість у спілкуванні іноземною мовою, подолання власних мовних бар'єрів, наполегливість; внутрішня мотивація та впевненість у успіху.

Математична компетентність розв'язувати комунікативні та навчальні проблеми, застосовуючи логіко-математичний інтелект, та ставленням, а саме, готовністю до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних і навчальних проблем.

Ініціативність і підприємливість, визначаються уміннями учнів ініціювати усну, писемну, зокрема онлайн взаємодію іноземною мовою для розв'язання конкретної життєвої ситуації, та ставленнями, а саме, дотримання етичної поведінки під час розв'язання життєвих ситуацій, комунікабельністю та ініціативністю, креативністю.

Обізнаність та самовираження у сфері культури, визначаються уміннями учнів висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання і судження, та ставленнями, а саме, усвідомлення цінності культури для людини і суспільства, повага до багатства і розмаїття культур.

Екологічна грамотність і здорове життя, визначаються уміннями учнів пропагувати здоровий спосіб життя засобами іноземної мови, та ставленням, а саме, сприймання природи як цілісної системи, готовність обговорювати питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища, відповідальне ставлення до власного здоров'я та безпеки.

Соціальна та громадянська компетентності, визначаються уміннями учнів формулювати власну позицію, співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись іноземною мовою, та ставленням, а саме, толерантність у спілкуванні з іншими.

Формування кожної з означених вище ключових компетентностей так-чи інакше, і більшій чи меншій мірі відбувається на кожному уроці з іноземної мови. Але загалом вони забезпечують виховання потреби у навчанні і праці, формування умінь і навичок практичної діяльності та розвиток здатності застосовувати отримані знання на практиці.

Виховання позитивного ставлення до праці у процесі вивчення іноземної мови, на нашу думку, має відбуватися у трьох основних напрямках:

- виховання потреби у навчанні і праці;
- формування умінь і навичок практичної діяльності;
- розвиток здатності застосовувати отримані знання на практиці.

Дієвість розгортання кожного з означених напрямів потребує створення відповідних умов, а саме:

- діалогічність у побудові освітньої діяльності учнів (використання основних принципів «педагогіки співробітництва»);
- партнерська співпраця вчителів, батьків та громадськості у процесі трудового виховання в центрі якої знаходиться дитина (цілеспрямованість та систематичність цієї взаємодії);
- спрямованість навчальної і виховної діяльності педагогів на підтримку індивідуального розвитку кожного учня (не планування загального, обов'язкового для кожного учня рівня, а допомога у вдосконаленні його індивідуальних здібностей);
- творчий, креативний характер усіх форм освітньої діяльності (урахування набутого раніше суб'єктивного досвіду пізнання);
- індивідуальний підхід до кожного учня, надання йому можливості самостійно, на певному етапі, приймати рішення, добирати форми освітньої діяльності (формування та розвиток пізнавальних потреб);
- єдині і узгоджені вимоги до учнів з боку вчителів та батьків.

Формами освітньої діяльності молодших школярів, що стимулюють процес трудового виховання на уроках іноземних мов, на нашу думку, є:

- допомога вчителям у підготовці інформаційного і наочного матеріалів до уроків;
- пошук необхідної інформації у відповідній літературі та у мережі Інтернет;
- створення нових візуальних та аудіальних матеріалів ілюстративного характеру;
- робота над проектними задачами (метод проектів);
- участь у організації та проведенні предметного тижня іноземних мов.

При цьому, на нашу думку, має бути застосовано наступні методи:

- методи формування свідомості особистості (основою методу є переконання: розповідь, бесіда, етична бесіда, пояснення, діалог, навіювання, інструктаж, приклад);
- методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки (основою методу є різноманітні вправи:

привчання, педагогічна вимога, громадська думка, доручення, виховні ситуації);

- методи стимулювання поведінки і діяльності (основою методу є мотивація: змагання, заохочення, осуд байдужості чи лінощів).

Для прикладу розглянемо зміст план-конспектів двох уроків англійської мови у 1-му і 2-му класах (відбуваються у першому семестрі навчального року), на предмет можливостей застосування означених вище форми і методи трудового виховання.

1-й клас

Конспект уроку №28

Тематика ситуативного спілкування: Шкільне життя (мій клас).

Ключові компетентності:

- співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись іноземною мовою;
- уміти визначити комунікативні потреби та цілі під час вивчення іноземної мови.

Тема уроку: Пишемо та малюємо.

Очікувані результати: на кінець уроку учні вмітимуть:

- ставити питання та давати відповіді про шкільні предмети та приладдя класної кімнати;
- спілкуватися під час рольових ігор;
- використовувати структури: “May I take your ...?”, “I can see ...”, “I ‘ve got ...”, “It’s a ...”, “This is a ...”, “What have you got?”

Тип уроку: комплексного застосування знань, умінь та навичок.

Обладнання: classroom objects (bag, pencil, crayon, rubber, book); flashcards: Unit 5 (bag, crayon, pencil, rubber), Unit 4 (teacher, desk, chair, book); Class CD 1; coloured character masks (Cabu, Trumpet, Peco); записи на дошці, аудіо і відеозаписи.

Калініна Л. В. Англійська мова : підруч. для 1 кл. спец. шк. с поглибл. вивч. англ. мови “English-1” / Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич. – К.: «Генеза». – С. 131;

Козаноглоу Данай, “Fly High-1”. Видавництво «Лонгман», Британія.

Схематичний план уроку

1. Початок уроку.

Організація класу. Привітання.

Повідомлення теми уроку та очікуваних результатів по його завершенню.

Today at the lesson we'll speak about school things in the classroom.

You'll practice:

- to ask and answer the questions;
- using the topic words and expressions;
- practice grammar structures: "What's this? (What is it?), It's (This is) a pen; Is it a pen? Yes, it is. Is this a teacher? No, she isn't."

Діти спільно з батьками виготовляють картки за темою «Шкільні предмети (зображення рюкзаків, олівців, зошитів, тощо), приладдя (зображення стільців, парт, дошки, тощо)».

- repeat structures "I can see... I've got... What have you got? May I take your pencil, please?"

2. Основна частина.

	Інтегрована змістова лінія	Час
1. Warm-up	Комунікативна компетентність.	1 min
☐ Sing a song "Good morning".		
☐ Work in pairs	Демонструє розуміння потреби працювати разом.	3 min
A. do you speak English?		
B. yes, I do.		
A. What's your name?		
B. my name is ...		
– <u>Let's repeat the colors</u>		
Song "Sing a rainbow!" (use the cards of colors)/		2 min
Використовуються картки різних кольорів, які до уроку готують діти		

– Repeat the (colors) <u>numbers</u> structure: How old you? I'm six.”		2 min
2. Practice in using the topic words and expressions. Play the songs from unit 4 lesson 2 Divide the children into three groups. Each group takes the role of one character. They sing and mime their part using their character masks (Track №28)	Pair work усне продукування Навчання спілкуванню під час рольової гри Group work Усне продукування	3 min
3. Let have play game “Please”		2 min
Застосовуються емоційно-забарвлені види діяльності (драматизація, танці).		
4. listen and circle. Ex. 4 (p. 23) Pupil's book (Track №32) ● Ask the children to look at the pictures in Ex. 4 and name the items. ● Play CD and pause after what is it? It's a pencil. Pause each line to give them time тщ circle.	Сприйняття на слух. Слухати та обводити. Писемна взаємодія	2 min
5. Use the flashcards (Unit 4, 5) What is it? It's (use a ball) ● Game “What have you got? Have you got a rubber?” ● Use structure “May I take you're a pencil, please?”	Сприйняття на слух Лексична компетенція. Назви предметів для письма та малювання.	5 min
6. Point and say Ex. 5 (p. 23) Pupil's Book. Point to each photo in random order. Elicit I's a book etc. prompt the answer “Yes” or “No”. Ask and answer Ex. 6 (p. 23) Pupil's Book. Demonstrate the activity using objects you have wrapped up in paper as the photos. Ask what is it? And encourage the children to answer, e.g. It's a pencil / rubber, etc.	Усне продукування. Pair Work Зорове сприйняття Відтворення рольової гри	3 min

<p>7. Sing a song and do exercises “Head, Shoulders, knees and toes” (аудіо, відео-запис). Track №4</p>		2 min
<p><i>Діти спільно з батьками здійснюють пошук в інтернеті різних варіантів пісні-зарядки “Head, Shoulders, knees and toes”.</i></p>		
<p>8. Guess the card Is it a pen? Yes, it is. No. It isn't. (use flashcards Units 4, 5)</p>	Group work граматична / фонетична компетенції	2 min
<p>Використовуються картки з зображеннями, виготовлені спільно дітьми з батьками</p>		
<p>9. Song “Good bye!”, “Hello, Hello” (аудіо запис).</p>		1 min
<hr/>		
<p>10. Look at the poster “My bag” What’s in your school bag? Ask the children: “What can you see in this school bag? How many pencils can you see? What color / are / they?”</p>		2 min
<p>Діти спільно з батьками малюють зображення шкільного портфеля і приладдя, яке у ньому може знаходитися</p>		
<p>3. Завершення уроку. Підсумки.</p>		
<p>1. What have you done at the lesson today? Today we’ he practiced and repeated school things and structures using the topic words and expressions.</p>		1 min
<p>2. Your home task is to repeat the words and expressions on the topic of our lesson and do p. 10 in your Activity Book: Match and Say. It’s a chair “Yes”.</p>		2 min

3. Your successes:
 red cards – Excellent job! Well done!
 blue cards – Good job!
 green cards – Not bad!
 black cards – Try again. Good luck
 Діти спільно з батьками виготовляють
 картки для оцінювання навчальних
 досягнень.
 4. The lesson is over.

	2 min

2-й клас

Конспект уроку №28

План уроку №28 Клас 2-А Дата

Тематика ситуативного спілкування: Я, моя сім'я та мої друзі.

Ключові компетентності: уміння сміливо спілкуватися іноземною мовою,

толерантність у спілкуванні з іншими, презентувати себе і свою родину

іноземною мовою

Тема уроку: Мої бабуся та дідусь. Дієслово “to be”.

Очікувані результати: на кінець уроку учні вмітимуть

- представляти себе та свою родину;
- знати назви членів родини;
- вміти використовувати дієслово “to be” в стверджувальних та питальних реченнях;
- вміти працювати в парах за заданою темою; вміти написати коротку розповідь про себе.

Тип уроку: урок розвитку умінь і навичок/

Обладнання: Class CD, Lessons 5, 6 flashcards, аудіо записи пісень, відеозаписи, картки по граматиці з теми “Дієслово “to be””, “Особові займенники”, картки кольорові, числівники, абетка.

Діти спільно з батьками виготовляють картки з граматичними таблицями.

Підручники: 1) Калініна Л. В. Англійська мова : підруч. для 2 кл. спец. шк. с поглибл. вивч. англ. мови «English-2» / Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич. – К.: «Генеза». – С. 62 – 63. 2) Коза-

ноглоу Данаї, “Fly High-2”. Видавництво «Лонгман», Британія.
3) Pupil’s Book Unit 6, p. 38; Activity Book p. 27.

Схематичний план уроку

I. Початок уроку. (3 min)

Організація класу. Good morning, children!

Повідомлення теми уроку та очікуваних результатів:

- we’ll speak a family and the members, friends of it, speak about yourself and your family;
- practice in asking and answering questions in using “Verb to be”;
- practice in writing the story about yourself;
- work in pairs in using the topic words and expressions.

We will give cards: red cards – Excellent job! Well done!; blue cards – Good job!; green cards – Not bad!; black cards – Try again. Good luck.

II. Основна частина.

	Інтегрована змісто-ва лінія	Час
1. Привітання. Вірш, пісня “Good morning!”	Демонструє розу-міння цінності пра-ці та працьовитості для досягнення добробуту.	1 min
2. “Hello! How are you?” Sing a song.	Комуникативна компетентність.	1,5 min
3. Revise the “ABC” (sing a song). Repeat names of the colours ; numerals.	Усне продукування.	1,5 min
4. Remember the topic words. Game “Ball” (family, sister)/	Лексика	2 min
5. Warm-up. Ask the children to sing the song My fami-ly (Track №52).	Писемна взаємодія	2 min
6. Review. “Check the homework from the previous lesson. Activiti book p. 26	Сприйняття на слух	7 min
7. Sing a song and do exercises “Head, shoulders, knees and toes” (відео-запис, Track №52)		1,5 min 3 min

8. Пред'явлення граматичного матеріалу

Verb to be

a) poster "To be";

в) вірш "Старий "To be";

с) використання карток: «особові займенники», «Форми дієслова "To be" у теперішньому часі: "am", "is", "are"».

Пояснення нового матеріалу.

d) Слухаємо казку, дивимося відео.

e) Do Ex. 2, 3 (p. 39) in your Pupil's book

f) Game guess (використання карток)

Are you a sister?

Yes, I am.

Is she a grandma?

No, she isn't.

Am I a mum?

No, I am not (I'm not).

g) Write with Karla.

Ex. 4 (p. 39) Pupil's Book

Write and read, then speak about yourself.

h) Test watch, the small play "The three little kittens"

Зорове сприйняття.

Грамастика

10 min

Pair work

2 min

Писемна взаємодія

3 min

Group work

5 min

Письмова взаємодія.

3 min

Усне продукування.

3 min

III. Підсумки. Завершення уроку (3 min).

1. What have we done at the lesson?

What was the most interesting for you?

We have repeated the members of a family, have learnt grammar verb "to be" and how to make questions with it;

Give short answers have studied how to introduce yourself and write about it.

2. Your homework for the next time:

To complete p. 27 in your Activity Book, repeat the words, connected with our today's topic, and forms of verb "to be".

3. Your successes: you have done very well today.

4. The lesson is over.

Матеріали до уроку

ОСОБОВІ ТА ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ						
	ОДНИНА	МНОЖИНА				
1-а особа	<p><i>I – my</i> Я – мій, моя, моє, мої</p>	<p><i>we – our</i> ми – наш, наша, наше, наші</p>				
2-а особа	<p><i>you – your</i> ти – твій, твоя, твоє, твої</p>	<p><i>you – your</i> ви – ваш, ваша, ваше, ваші</p>				
3-а особа	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 5px;"> <p><i>he – his</i> він – його</p> </td> <td style="width: 50%; padding: 5px;"> <p><i>she – her</i> вона – її</p> </td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 5px;"> <p><i>it – its</i> він, вона, воно – його, її (для тварин та предметів)</p> </td> </tr> </table>	<p><i>he – his</i> він – його</p>	<p><i>she – her</i> вона – її</p>	<p><i>it – its</i> він, вона, воно – його, її (для тварин та предметів)</p>		<p><i>they – their</i> вони – їхній</p>
<p><i>he – his</i> він – його</p>	<p><i>she – her</i> вона – її</p>					
<p><i>it – its</i> він, вона, воно – його, її (для тварин та предметів)</p>						

Рис. 1. Картка з граматики «Особові та присвійні займенники»

<i>to be – бути</i>			
<p>Present Simple Tens Теперішній простий час</p>		<p>Future Simple Tens Майбутній простий час</p>	
I-am я-є	We-are ми-є	I-will be Я буду	We-will be ми будемо
You-are ти-є	You-are ви-є	You-will be ти будеш	You-will be ви будете
He, she, it-is він, вона, воно-є	They-are вони-є	He, she, it-will be він, вона, воно буде	They-will be вони будуть
<p>Past Simple Tens Минулий простий час</p>			
I-was я-був(була)	We-were ми були		
You-were ти-був	You-were ви були		
He, she, it- was він, вона, воно –був, була, було	They- were вони були		

Рис. 2. Картка з граматики «Дієслово “to be”»

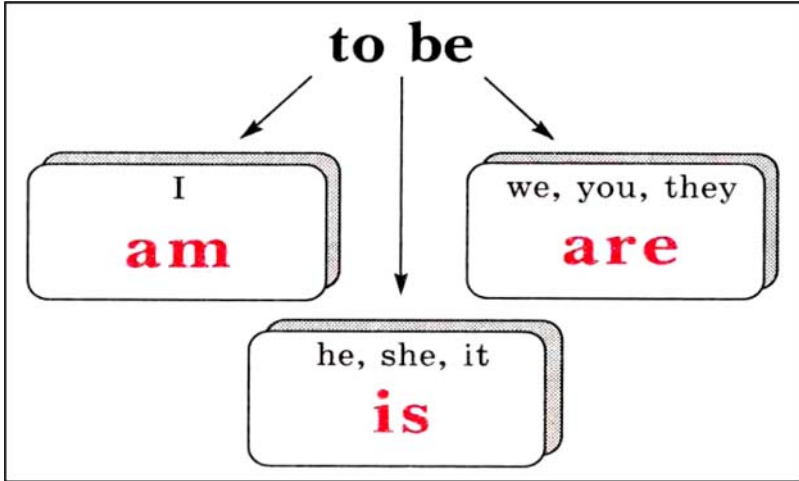

Рис. 3. Картка з граматики «Дієслово “to be”»

Learn with Tag

<p style="color: red; margin: 0;"><i>I am</i> Tag.</p> <p style="color: red; margin: 0;"><i>I'm</i> a tiger.</p>	<p style="margin: 0;">I am → I'm</p> <hr/> <p style="margin: 0;">You are → You're</p>	<p style="margin: 0;">He is → He's</p> <hr/> <p style="margin: 0;">She is → She's</p> <hr/> <p style="margin: 0;">It is → It's</p>
--	---	---

Рис. 4. Картка з граматики

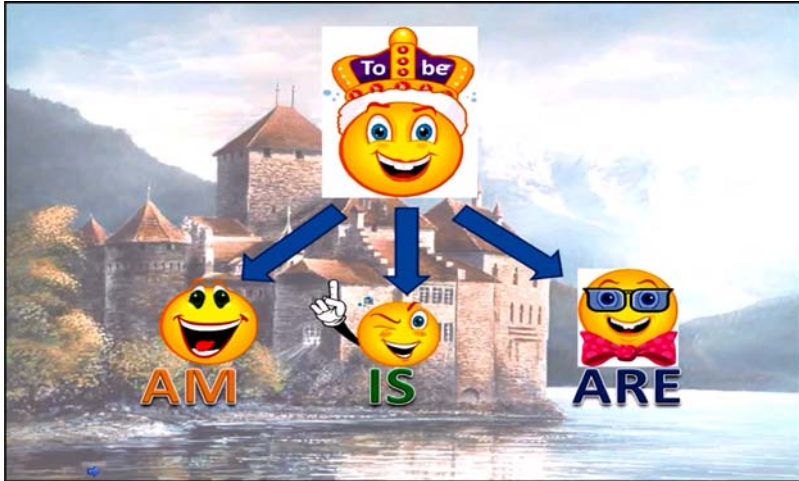

Рис. 5. Картка з граматики

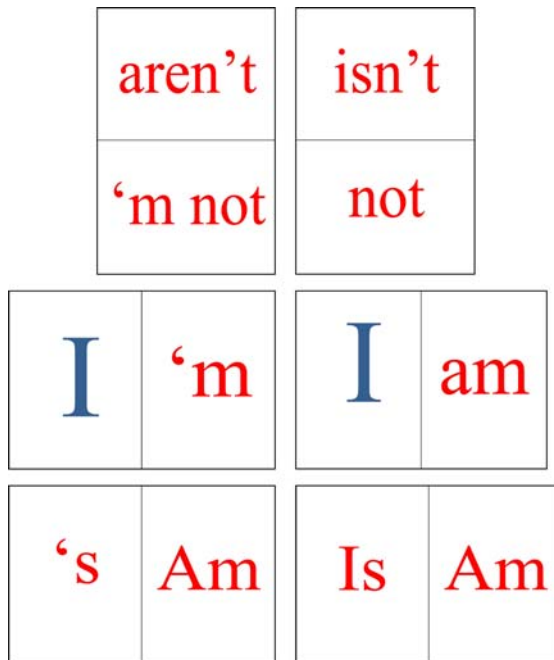

Рис. 6. Картки з граматики

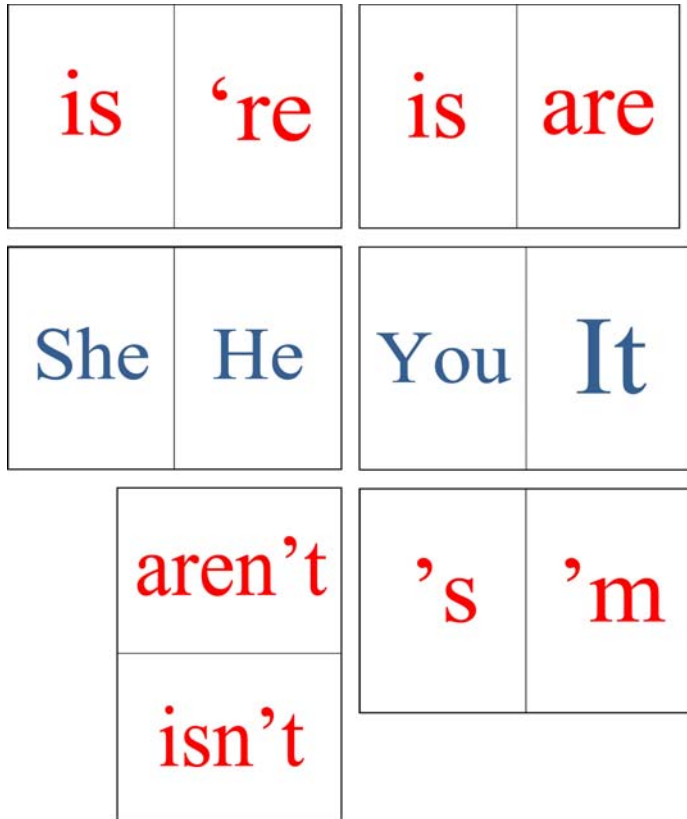

Рис. 7. Картки з граматики

Представлені в змісті конспектів уроків варіанти використання визначених форм і методи трудового виховання під час вивчення навчальних предметів, зокрема іноземних мов, відображають, в певній мірі, занадто позитивний фон. Але запропоновані підходи можна застосовувати не для кожного окремого заняття, а для циклу занять, під час опанування певної теми, тощо. Головне, це забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учнями, вчителями та батьками, спонукання до спільної діяльності і активної комунікації між ними, з метою сумісного створення матеріальних і інформаційних продуктів, які можуть активно використовуватися у процесі освітньої діяльності.

Варто зазначити, незалежно від складності і в певній мірі якості означених матеріалів, вони набувають для учнів позитивного емоційного забарвлення, сприяють виникненню бажання і у подальшому приєднуватися до спільних продуктивних дій, викликають співпереживання під час цих дій, самоповагу за дійсну користь отриманого результату, спонукають до продукування певних вчинків. Такі вчинки, за своєю внутрішньою природою будуть самодетерміновані. Суб'єкт такого вчинку буде здійснювати його не через зовнішнє нагадування (якоїсь особи, групи) чи прохання, а виявляючи власну ініціативу (Бех, 2018а).

При цьому рефлексія, у виховному плані, буде розгортатися як осмислення суб'єктом емоційних переживань і відповідного емоційного стану, у якому вона перебуває під час виконання означених дій. Тобто, відтак відкривається можливість для рефлексивної діяльності, яка звертає особистість на її внутрішній світ, у першу черг на емоції і почуття та на ті утворення, які виникають на їх основі, що може призвести у комплексі з іншими виховними засобами до значущих ціннісних самозмін (Бех, 2018а).

Процес трудового виховання дійсно створює імпульси для самовиховання і саморозвитку її суб'єктів. Якраз у такій індивідуальній рефлексивній роботі і відбудеться формування ціннісного ставлення до праці і подальші продуктивні перетворення означеного ціннісного утворення.

З іншого боку, це сприяє протидії такому явищу як «самовідмова». Означене явище являє собою складне особистісне утворення вихованця, яке стабілізує його внутрішній стан, не дає йому набутти деструктивних рис і відповідних поведінкових проявів. Воно звернене до внутрішнього світу особистості і тому є рефлексивною за своєю природою.

Учень не відмовляється повністю від себе як носія певної смисло-ціннісної структури. У даному випадку мову можна вести про ситуації, коли мета певної діяльності, яку треба досягти, виявляється нездійсненою, виростає перед особистістю до недосяжного рівня, так, що її потенційні можливості виявляються недостатніми (Бех, 2018b). З іншого боку, важливо розуміти, які психологічні характеристики не дозволяють вихованцю здійснити акт самовідмови. Таким є душевна слабкість, боягузливість,

відсутність внутрішнього запалу, піднесеності. У такому разі вихованець не може бути власним цензором, тобто повноцінним суб'єктом самовідмови (Бех, 2018b). Тож процес формування ціннісного ставлення молодших школярів до праці, за своєю суттю, опосередковано забезпечує блокування цих негативних утворень.

Висновок. Враховуючи зміни, які відбуваються у зв'язку з практичною реалізацією концепції «Нова українська школа», з метою сприяння формуванню в молодших школярів ціннісного ставлення до праці під час вивчення навчальних предметів, в освітньому процесі мають відбуватися принципово важливі зміни, які в першу чергу визначають оновлення змісту, форм та методів трудового виховання учнів початкової школи.

З метою забезпечення трудового виховання молодших школярів під час вивчення навчальних предметів, зміст означеної складової виховання має забезпечувати включення учнів у різноманітну освітню діяльність (предметно-перетворювальну і практичну) у поєднанні з керованими виховними впливами на них з боку педагогічного колективу, батьківської громадськості та інших зацікавлених у соціалізації дитини сторін, а безпосередньо сам зміст, відповідно до положень концепції «Нова українська школа», має ґрунтуватися на розвиваючій цінності кожної предметної галузі, з застосуванням засобів і методів шкільного і сімейного виховання, спрямованих на розвиток ключових компетенцій учня і піднесення їх до рівня загальнолюдських цінностей.

Таким чином, формування ціннісного ставлення молодших школярів до праці під час вивчення навчальних предметів є наслідком цілеспрямованих і послідовних самозмін особистості, що відбуваються під впливом планомірного, певним чином організованого педагогічного процесу, під час якого учні залучаються до різноманітних видів діяльності, з метою формування певних знань, умінь, навичок, розвитку креативного мислення, інтелекту, працьовитості, формування розуміння корисності праці для себе, родини, суспільства, усвідомлення необхідності праці як основи життя кожної людини.

Використані джерела:

1. Бех, І.Д. (2018а). Духовна зрілість особистості: мета і засоби досягнення. *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2018 рік «Особистість у просторі виховних інновацій»*. Івано-Франківськ. «НАІР». 4, 9-18.
2. Бех, І.Д. (2018b). Особистість на шляху до духовних цінностей. *Монографія*. Київ-Чернівці. «Букрек». 296.
3. Голуб, Б. А. (1999). Основы общей дидактики. *Учеб. пособие для студ. педвузов*. Москва. «Изд. центр ВЛАДОС».
4. Софій, Н., Онопрієнко, О., Найда, Ю., Пристінська, М., & Большакова, І.; Бібік, Н. (Ред). (2017). *Нова українська школа: порадник для вчителя*. Київ. ТОВ «Видав. дім «Плеяди».

РОЗДІЛ 3. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ТА БАТЬКІВСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

3.1. Виховний потенціал взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості.

На етапі знайомства учасників взаємодії доцільним є застосування методів збору інформації. Особлива увага на цьому етапі приділяється визначенню цільових установок батьківської громадськості у трудовому вихованні, готовності батьків виконувати педагогічні доручення, брати безпосередню участь у шкільному трудовому вихованні учнів. На даному етапі батьки та вчителі обмінюються інформацією про дитину з акцентуванням уваги на її позитивних якостях та подальших перспективах розвитку.

З метою взаємного вивчення виховних можливостей педагогічного колективу та батьківської громадськості бажано презентувати особливості трудового виховання в конкретному навчально-виховному закладі та ознайомитись з виховним потенціалом сім'ї. Для реалізації другого завдання, на нашу думку, доречними будуть такі індивідуальні методи вивчення особливостей трудового виховання у сім'ї, як: опитування, бесіди, відвідування сім'ї учня, спостереження за учнем та його батьками в контексті вимог трудового виховання, експертні оцінки.

Опитування батьків може відбуватися як в усній (інтерв'ю) так і письмовій (анкета) формах. Це один із найпоширеніших методів отримання первинної інформації. Перевагою даного методу є можливість отримати інформацію безпосередньо або опосередковано (по телефону, на поштову скриньку тощо). Метою опитування є з'ясування ціннісного ставлення до праці у батьків, їх обізнаності щодо трудового виховання у молодшому шкільному віці, виявлення неефективних елементів у трудовому вихованні, визначення їх причин, виявлення готовності до взаємодії зі школою на паритетних засадах.

Приклад опитування батьків.

Анкета

«Вивчення особливостей трудового виховання учня у сім'ї»*

1. ППП.
2. На вашу думку, чи важливо виховувати у сучасних дітей ціннісне ставлення до праці?
3. Чи потрібен в сучасних умовах професійний ідеал?
4. З якого віку, на вашу думку, потрібно привчати дитину до хатньої праці?
5. Чи виконує Ваша дитина постійні доручення у сім'ї? І що саме?
6. Як що так, які види діяльності подобаються їй найбільше?
7. Які засоби заохочення та покарання Ви застосовуєте до дитини у разі відмови здійснювати хатню, самообслуговуючу працю?
8. Які із запропонованих характеристик Вашої дитини потребують вдосконалення (організованість, охайність, дисциплінованість, підприємливість, відповідальність, самостійність, впевненість, ініціативність, наполегливість, вимогливість до себе)?
9. Які форми спільної праці ви практикуєте у Вашій родині?
10. Чи святкують у вашій родині професійні свята?
11. Чи є у Вашій родині трудові традиції?
12. Чи важлива, на вашу думку, взаємодія з педагогічним колективом у трудовому вихованні Вашої дитини?
13. Чи готові Ви приймати участь у спільних зі школою заходах метою яких є трудове виховання учнів?
14. Ваші поради та побажання стосовно взаємодії з педагогічним колективом у трудовому вихованні молодших школярів.

*Примітка. Питання анкети можуть застосовуватися під час інтерв'ю, у разі необхідності бути доповнені.

Зазначимо, що інформація, одержана від респондентів за допомогою методу опитування відображає суб'єктивну інформацію. Крім цього, одержані данні не завжди свідчать про справжні думки, переконання, настрої опитуваного, оскільки останній, відповідаючи на запитання, нерідко прагне створити позитивне враження про себе. Тому завжди слід враховувати можливе спотворення інформації. Саме тому, з метою отримання надійної і

достовірної інформації, опитування, як правило, доповнюють іншими методами.

Ще одним із інформативних методів отримання інформації про особливості трудового виховання учня є *відвідування його сім'ї*. Цей метод допомагає більш глибоко з'ясувати наскільки створено сприятливі-несприятливі умови для трудового виховання дитини у сім'ї, безпосередньо ознайомитися з умовами для трудового виховання дитини, поспілкуватися не лише з батьками, а й з іншими членами сім'ї, домовитися про взаємне інформування, накреслити спільний план дій, налагодити особистісні стосунки з усіма членами родини.

Під час спілкування з батьками дуже важливо дотримуватися педагогічного такту, створити атмосферу довіри, доброзичливості. Учитель має розуміти, які питання бажано не обговорювати у присутності дитини. Для відвідування родини має бути обраний найбільш зручний час. Треба пам'ятати, що кращого результату можна досягти при неформальних контактах, коли співрозмовники відчувають взаємну симпатію, довіру.

Важливим методом на етапі виявлення виховних можливостей батьківської громадськості є *метод спостереження за поведінкою учнів та їх батьків в контексті вимог трудового виховання*. Спостереження може здійснюватися учителем або іншою компетентною особою, за конкретних умов дійсного життя, які дозволять зробити висновок про особливості формування ціннісного ставлення до праці у сім'ї учня. Вимогами до проведення спостереження є систематичність, цілеспрямованість, планомірність. Спостереження може бути вибіркоvim (за конкретним учнем) і суцільним (за групою дітей). Для кращого аналізу, результати мають бути зафіксовані у бланку (приклад наведено нижче).

Бланк спостереження

Дата спостереження	Умови в яких проводилося спостереження	Що спостерігалось	Що виявлено в процесі спостереження	Примітки

Зауважимо, що спостереження завжди характеризується деякою суб'єктивністю, воно може створювати установку, сприятливу для фіксації значимого факту, що породжує інтерпретацію

фактів в душі очікувань спостерігача. Запобігти цьому покликаний *метод експертних оцінок*, який дозволить отримати узагальнену інформацію від декількох компетентних осіб.

З метою вироблення єдиних підходів сім'ї та школи у вихованні ціннісного ставлення до праці у молодших школярів необхідно визначити та узгодити мету, завдання, спільний план дій педагогічного колективу та батьківської громадськості. Найбільш доцільними, на нашу думку, на даному етапі будуть методи, які дозволять обговорити проблемні питання у трудовому вихованні дітей. Найуживанішими серед зазначеної групи методів є традиційні індивідуальні та групові форми зустріч з батьками дітей: збори, семінари, лекторії, консультації.

Зауважимо, що зазначені методи взаємодії з батьками учнів будуть ефективними у разі несуперечностей у поглядах, підходах, ставленнях до трудового виховання дітей у різних представників батьківської громадськості. Натомість, якщо батьки учнів мають протилежні думки, різні підходи у трудовому вихованні дітей, суперечливі ціннісні орієнтації тощо, на нашу думку, бажано проведення короткочасних тренінгів, які дозволять в умовах інтерактивної взаємодії ефективно вирішити проблемні питання за короткий відрізок часу. Приклад тренінгу наведено нижче.

Тренінг для батьків учнів молодших класів

«Крок до взаємодії у трудовому вихованні дітей»

Мета: *Сприяння згуртуванню батьківської громадськості для ефективної взаємодії з педагогічним колективом у вихованні ціннісного ставлення до праці молодших школярів.*

Завдання:

- *знайомство учасників тренінгу;*
- *виявлення проблемних питань у трудовому вихованні дітей;*
- *спільне обговорення проблемних питань;*
- *узгодження мети, завдань взаємодії, спільного плану дій.*

Учасники: батьки учнів молодших класів.

Кількість учасників: 15-20 осіб.

Тривалість: 1,5 години.

Структура тренінгу:

1. Організаційний етап (вступне слово ведучого, повідомлення мети, завдань тренінгу, вправа на знайомство і згуртування

учасників тренінгу, визначення правил роботи у групі та очікувань учасників від тренінгу).

2. Основний етап (вправи відповідно до мети і завдань тренінгу).

3. Заключний етап (рефлексія, підведення підсумків).

Хід проведення

Організаційний етап

Вступне слово ведучого. *Людство завжди надавало надзвичайної ваги вихованню ціннісного ставлення до праці у підростаючого покоління. Це і не дивно, адже праця для людини є джерелом матеріального, духовного та морального збагачення. Однак, в сучасних умовах життя, дорослі частіш всього зосереджуються на матеріальній складовій праці, забуваючи про те, що ведуча роль щодо плекання духовних цінностей, в тому числі і цінності праці належить родині. Діти, особливо в молодшому шкільному віці, дуже чутливі до впливів з боку дорослих. Саме тому, для виховання ціннісного ставлення до праці у дітей важливою є ефективна, плідна взаємодія всіх учасників виховного процесу, заснована на єдності поглядів і переконань у трудовому вихованні. Отже, метою нашої зустрічі є: Сприяння згуртуванню батьківської громадськості для ефективної взаємодії з педагогічним колективом у вихованні ціннісного ставлення до праці молодших школярів.*

Вправа на знайомство учасників тренінгу «Це моя дитина».

Ведучий прикріплює до дошки ватман з намальованим сонцем та роздає батькам підготовлені заздалегідь смайлики або долоньки. Кожному учаснику потрібно записати 5 позитивних тверджень про свою дитину. Потім учасники по черзі розповідають про свою дитину. Наприклад: *Моя дитина (ім'я) чесна, відповідальна, розумна, гарна, добра тощо і в кінці додають : «Я, (ім'я) – мати (батько) цієї чудової дитини».* Після закінчення презентації всі смайлики або долоньки прикріплюють на ватман.

Ведучий: *«Сонце – символ тепла, доброти, світла. Ваші діти для кожного з вас – це також, певною мірою, сонечко, сенс життя».*

Правила роботи в групі:

Ведучий пропонує правила роботи у групі:

- активність;
- щирість;

- нікого не критикуємо, поважаємо думку інших;
- бути чесним із самим собою;
- підтримуємо один одного;
- не обговорюємо поза групою те, що відбувається в ній*;

*При необхідності можна доповнити

Основний етап

Інформаційне повідомлення ведучого.

Готовність до ефективної трудової діяльності починає формуватися в дошкільному та молодшому шкільному віці. В молодшій школі особливого значення набуває розвиток ціннісного ставлення до праці, яке позитивно впливає на формування особистісних якостей, розвиває впевненість у собі, забезпечує самовиховання і саморозвиток учня. В чому, на вашу думку, полягає ціннісне ставлення до праці?

Всі запропоновані учасниками варіанти записуються на дошку.

В кінці ведучий підсумовує, що ціннісне ставлення до праці обов'язково включає усвідомлення дітьми значущості праці, розвинену потребу в трудовій активності, повагу до людини праці, позитивне ставлення до праці, почуття відповідальності, охайності, самостійності, ініціативності, дисциплінованості, старанності, наполегливості, готовність до творчої діяльності, конкурентоспроможності й самореалізації за умов ринкових відносин, сформованість працелюбності як базової якості особистості.

Вправа на виявлення доручень – обов'язків дитини в сім'ї.

Учасникам роздаються листочки бумаги, і ведучий пропонує написати, які види трудової діяльності виконує у сім'ї дитина. Всі запропоновані варіанти записуються на дошці. Відбувається обговорення. Суть цієї вправи полягає в тому, що учасники групи можуть поділитися різними видами трудової діяльності дітей у сім'ї та успішно їх запозичити і доповнити.

Інформаційне повідомлення ведучого

Змістову основу трудового виховання у сім'ї виконує переважно побутова праця, рідше продуктивна і суспільно корисна. Допомога батькам у хатніх справах, спільне виконання з ними трудової діяльності, дозволяє дитині відчути свою причетність до турбот сім'ї. Однак, в домашніх умовах не завжди можна задовольнити

потреби дітей у різноманітних видах трудової діяльності, які були б цікавими, творчими, приносили задоволення і радість. Відповідно, зміст трудового виховання взаємодоповнюється специфічними формами і методами сімейного та шкільного виховання.

Саме тому, однією з умов ефективного процесу трудового виховання є створення спільного виховного середовища у сім'ї та школі. Але для цього має бути налагоджена ефективна взаємодія між педагогічним колективом та батьківською громадськістю.

Запитання для учасників. *«Як, на вашу думку, можна об'єднати зусилля педагогів та батьків для здійснення ефективного трудового виховання в сучасних умовах?»*

Відбувається обговорення, узгодження мети, завдань взаємодії, спільного плану дій.

Заклучний етап

Учасники висловлюються з приводу ефективності тренінгу. Обговорюють теми наступних зустрічей.

Зазначимо, що за потреби, елементи наведеного вище тренінгу можуть використовуватися і під час інших зустрічей (збори, семінари, лекторії, консультації) з батьками учнів.

3.2. Форми та методи активізації трудового виховання молодших школярів у взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості.

Дослідження з проблем взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості дають підстави стверджувати, що одним з актуальних завдань є підвищення мотивації у батьків учнів до дієвої взаємодії. Адже, переважна більшість батьків зацікавлені у взаємодії з педагогами. Однак, на практиці учителі часто стикаються з байдужістю батьків, униканням контактів, ситуативною активністю. Саме тому, учителю важливо підібрати такі форми і методи, які мають особистісну значущість для різних батьків, та будуть максимально індивідуалізованими. На нашу думку, тренінги, дискусивні клуби, групи взаємопідтримки, консультативні бесіди є саме такими методами, адже вони допоможуть батькам отримати необхідні знання, відчути відповідальність за виховання дитини, відрефлексувати власну поведінку у вихованні, обмінятися досвідом виховання, з'ясувати типові помилки у

вихованні, отримати дієві поради від інших батьків, відчути себе частиною громади. Приклад тренінгу наведено нижче.

Тренінг для батьків учнів молодших класів
«Крок до активної батьківсько-вчительської взаємодії у трудовому вихованні дітей»

Мета: *Сприяння активізації участі батьківської громадськості у взаємодії з педагогічним колективом у вихованні ціннісного ставлення до праці молодших школярів.*

Завдання:

- виявлення проблемних питань у трудовому вихованні дітей;
- спільне обговорення проблемних питань;
- підвищення психолого–педагогічної компетентності батьків у трудовому вихованні учнів молодшого шкільного віку;
- обмін досвідом трудового виховання у сім'ї.

Учасники: батьки учнів молодших класів.

Кількість учасників: 15-20 осіб.

Тривалість: 2 години.

Структура тренінгу:

1. Організаційний етап (вступне слово ведучого, повідомлення мети, завдань тренінгу, вправа на знайомство і згуртування учасників тренінгу, визначення правил роботи у групі та очікувань учасників від тренінгу)

2. Основний етап (вправи відповідно до мети і завдань тренінгу).

3. Заключний етап (рефлексія, підведення підсумків).

Хід проведення

Організаційний етап

Вступне слово ведучого.

Трудова діяльність є тією сферою яка дає людині можливість максимально розкритися, проявити свій потенціал. Однак, так відбувається не завжди. Іноді трапляється, що людина обрала за покликом професію, отримала відповідну освіту, має досвід. А щось не так, чогось не вистачає... З цього приводу, В. Сухомлинський зазначав, що творча праця можлива тільки тоді, коли людина ставиться до роботи з любов'ю, коли вона свідомо бачить в ній радість. Основи такого ставлення закладаються в початковій школі. Саме тому, трудове виховання чималої значу-

щості набуває саме в дошкільному і молодшому шкільному віці, зважаючи на те, що в ці вікові періоди закладаються основи ціннісного ставлення до праці, яке позитивно впливає на розвиток особистості в цілому.

Отже, сьогодні ми поговоримо про важливість виховання ціннісного ставлення до праці у молодших школярів, обговоримо можливі проблеми та окреслимо шляхи їх розв'язання.

Правила роботи в групі:

Ведучий пропонує правила роботи у групі:

- активність;
- щирість;
- нікого не критикуємо, поважаємо думку інших;
- бути чесним із самим собою;
- підтримуємо один одного;
- не обговорюємо поза групою те, що відбувається в ній*;

*При необхідності можна доповнити.

Вправа на знайомство учасників групи та згуртованість.

Ведучий просить всіх присутніх представитися та розказати чи існують в їх родині трудові традиції (відмічання професійних свят, вітання інших з професійними святами, сумісна професійна діяльність, робота на присадибних ділянках, волонтерська допомога тощо).

Всі перераховані варіанти записуються на дошці. Ведучий повідомляє, що створення середовища у якому трудове виховання дітей займає чільне місце, сприяє зближенню членів родини, виховує у дітей працьовитість, відповідальність, бережливе ставлення до результатів діяльності, впевненість у власних силах, допомагає в подальшому професійному самовизначенні тощо.

Основний етап

Вправа для батьків

Притча про будівельника.

Жив один виконроб. І все своє життя він займався улюбленою справою – будував будинки. Але, час минав, він постарів і одного разу вирішив завершити свою кар'єру і піти на пенсію.

*– Я хочу звільнитися і піти на пенсію, – сказав він господареві.
– Буду вдома з дружиною онуків няньчити.*

Роботодавцю було шкода розлучатися з таким фахівцем, і він став просити його:

– А давай зробимо так – ти побудуєш останній будинок і ми всім колективом проводимо тебе на заслужений відпочинок і вручимо тобі ще й хорошу премію!

– Будівельник трохи подумав і погодився. За договором йому треба було побудувати будинок для невеликої родини. Почалися трудові будні: узгодження, пошуки будматеріалів, перевірки і так далі.

Будівельник поспішав, оскільки вже бачив себе на заслуженому відпочинку. Він щось не доробляв, щось спроцував, купуючи дешеві матеріали, тому що їх можна було швидше доставити. Внутрішньо він розумів, що робить зараз не найкращу свою роботу. Але, відразу ж виправдовувався тим, що це закінчення його кар'єри. Після закінчення будівництва, він викликав свого роботодавця, який оглянувши роботу, сказав:

– Вітаю, тепер це твій будинок! Візьми ці ключі і вселяйся зі своєю сім'єю. Уже всі документи оформлені. Це тобі наш подарунок від фірми і всього колективу за твою довголітню роботу.

Що в цей момент відчув виконроб, було відомо тільки одному йому! Червоний від сорому він стояв перед усіма, а все радісно аплодували і вітали його з новосіллям. І все думали, що він почервонів від скромності, але він

почервонів від сорому. Він раптом зрозумів, що все огріхи, недоліки і помилки тепер стали його особистими проблемами, а всі думали, що він був збентежений таким дорогим подарунком. Тепер він змушений був жити в цьому будинку, який сам же і побудував з рук геть погано ...

Питання для обговорення:

1. Як, на вашу думку, чи був виконроб професіоналом?
2. Чи зустрічали ви справжнього професіонала?
3. До якої професії належала ця людина?
4. Які особливості відрізняють професіонала від інших представників тієї ж професії?
5. Які були Ваші враження від зустрічі з професіоналом?
6. Яким характеристиками був наділений професіонал?

Ведучий вислуховує відповіді учасників і підсумовує, що справжнього професіонала можна зустріти в будь-який профе-

сії. Зустріч з професіоналом завжди викликає позитивні емоції. Професіонала відрізняє від інших те, що ці люди закохані в свою професійну діяльність і виконують її набагато якісніше ніж інші, представники цієї ж професії. Для професіонала характерна, в першу чергу, любов до справи, яку він робить. І саме такі характеристики закладаються в молодшому шкільному віці.

Інформаційне повідомлення ведучого

В останні десятиліття в нашій країні виник синдром «зрощування дітей у заданих умовах», який полягає в тому, що батьки вирішують, що дитині цікаво, а що ні, чим вона повинна займатися і чого навчатися. Так, часто батьки намагаються зайняти весь вільний час дитини заняттями у різноманітних гуртках, секціях тощо. При цьому батькам незручно навантажувати дітей допомогою у хатніх справах, більш того, вони намагаються по можливості полегшити їм життя. В результаті – це входить в звичку. І в кінці кінців діти починають сприймати як належне, що дорослі все роблять за них.

Вправа для батьків на актуалізацію власного досвіду в трудовому вихованні дітей.

Шановні батьки, чи знайома Вам така ситуація? Як Ваша дитина реагує на необхідність зробити щось по дому (прибрати в кімнаті, допомогти у хатніх справах тощо)? Що робити, якщо дитина відмовляється допомагати у повсякденній роботі по дому? Прохання поділитися власним досвідом.

Відбувається обговорення.

В кінці ведучий підсумовує, що трудове виховання – це в першу чергу виховання любові і поваги до праці. Дієвим чинником трудового сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей, самообслуговуюча праця дітей, допомога дорослим по господарству, а також трудова поведінка батьків, їх участь у суспільній і громадянській діяльності. Надзвичайно велике значення для формування ціннісного ставлення до праці у дітей має ставлення батьків до своєї трудової діяльності і до праці загалом. Від того як батьки ставляться до власної трудової діяльності, побутової праці значною мірою залежить, як діти працюватимуть у майбутньому, як будуть ставитися до праці та людей які її виконують. Найбільш дієвим методом трудового виховання

у сім'ї є приклад трудової поведінки батьків. Звичайно допомога, порада, прохання, вимога є також важливими методами трудового сімейного виховання, однак ніщо так не виховує дитину як особистий приклад батьків.

Заключний етап

Учасники висловлюються з приводу ефективності тренінгу. Обговорюють теми наступних зустрічей.

Зазначимо, що за потреби, елементи наведеного вище тренінгу можуть використовуватися і під час інших зустрічей (збори, семінари, лекторії, консультації) з батьками учнів.

З метою перевірки ефективності методики трудового виховання молодших школярів у взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості можливе використання всього арсеналу запропонованих форм і методів. Найбільш інформативними на нашу думку будуть метод спостереження за учнем та його батьками в контексті вимог трудового виховання та експертні оцінки. Бажано також активно застосовувати методи, які допоможуть отримати зворотній зв'язок від батьків. Нижче наведено приклад анкети, метою якої є з'ясування ефективності здійсненої методики та корекція її певних етапів.

Приклад опитування батьків.

Анкета

«Вивчення особливостей трудового виховання учня у сім'ї»*

1. П.І.П.

2. На вашу думку, чи важливо виховувати у сучасних дітей ціннісне ставлення до праці? Обґрунтуйте відповідь.

3. Чи виконує Ваша дитина постійні доручення у сім'ї? І що саме?

4. Як що так, які види діяльності подобаються їй найбільше?

5. Які із запропонованих характеристик Вашої дитини потребують вдосконалення (організованість, охайність, дисциплінованість, підприємливість, відповідальність, самостійність, впевненість, ініціативність, наполегливість, вимогливість до себе)?

6. Які засоби заохочення та покарання Ви застосовуєте до дитини у разі відмови здійснювати хатню, самообслуговуючу працю?

7. Чи приймали Ви участь у запропонованих вчителями зустрічах, тренінгах тощо з трудового виховання? Якщо так, що запам'яталося найбільше? Щоб хотілося покращити?

8. Чи змінилося в цілому у Вашої дитини ставлення до праці?

9. Чи змінилися ваші погляди, ставлення, підходи до трудового виховання дитини?

10. Чи задовольняє Вас рівень батьківсько-вчительської взаємодії у процесі трудового виховання молодших школярів?

*Примітка. Питання анкети можуть застосовуватися під час інтерв'ю, у разі необхідності бути доповнені.

Підсумовуючи зазначимо, що на етапі знайомства учасників взаємодії доцільним будуть такі методи, як: опитування, бесіди, відвідування сім'ї учня, спостереження за поведінкою учня в контексті вимог трудового виховання, експертні оцінки. Особлива увага на цьому етапі приділяється визначенню цільових установок батьківської громадськості у трудовому вихованні, готовності батьків виконувати педагогічні доручення, брати безпосередню участь у шкільному трудовому вихованні учнів. На даному етапі батьки та вчителі обмінюються інформацією про дитину з акцентуванням уваги на її позитивних якостях та подальших перспективах розвитку.

На етапі визначення мети, завдань взаємодії, узгодження спільного плану дій та обговорення їх, можливе використання різноманітних форм і методів, які передбачають зустрічі з батьками учнів. Однак, при цьому треба враховувати особливості трудового виховання у сучасних сім'ях. Часто сім'ї суттєво різняться за стратегіями виховання, характеризуються різними поглядами і переконаннями на трудове виховання дитини, мають суперечливі ціннісні орієнтації в контексті трудового виховання. В таких випадках доречніше застосовувати взаємоактивні методи, одним із яких є тренінг. Саме він допоможе знайти об'єднуючі моменти у вирішенні проблемних питань, допоможе не лише опанувати новими знаннями, а й переглянути власні цінності та пріоритети, дасть змогу отримати позитивний досвід батьківсько-вчительської взаємодії. Якщо ж батьківська громадськість більш-менш єдина у своїх поглядах, переконаннях, цінностях щодо трудового виховання дітей доречними будуть традиційні форми і методи роботи з батьками (збори, семінари, лекторії, консультації), які характеризуються більш формалізованим спілкуванням, під час якого відбувається опанування новими знаннями.

На етапі активізації трудового виховання молодших школярів у взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості учителю важливо підібрати такі форми і методи, які мають особистісну значущість для різних батьків, та будуть максимально індивідуалізованими. Великий потенціал для реалізації зазначеного вище завдання мають тренінги, дискусивні клуби, групи взаємопідтримки, консультативні бесіди. В дружній атмосфері батьки охоче висловлюють власну точку зору, можуть відрефлексувати власну поведінку у вихованні, обмінятися досвідом виховання дитини, з'ясувати типові помилки у вихованні, отримати дієві поради від інших батьків, відчутти себе частиною громади і активним учасником батьківсько-вчительської взаємодії..

На заключному етапі відбувається перевірка ефективності методики трудового виховання молодших школярів у взаємодії педагогічного колективу та батьківської громадськості. Найбільш інформативними будуть методи, які допоможуть зафіксувати позитивні зміни у ціннісному ставленні до праці молодших школярів (спостереження, експертні оцінки). З метою коригування методики на зазначеному етапі надзвичайно важливим є отримання зворотного зв'язку від батьківської громадськості за допомогою методу опитування.

Використані джерела:

1. Кириченко, В.І. (2013). Організація партнерської взаємодії навчального закладу і батьків учнів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 17(1), 319-326.
2. Кравченко, Т.В. (2009). Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи. *Монографія*. Київ. «Фенікс», 416.
3. Мерзлякова, О.Л. (2008). Інтерактивні заняття психолога з батьками. *Шкільний світ*. 120.
4. Охріменко, З.В. (2016). Формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації. (Дис. канд. пед. наук). *Інститут проблем виховання НАПН України*. Київ. 219-254.
5. Сисоєва, С., & Кристочук, Т. (2013). Методологія науково-педагогічних досліджень. *Підручник*. Рівне. «Волинські обереги».
6. *Тренінг для батьків «На шляху до взаємодії»*. (2018). Взято з: <https://naurok.com.ua/trening-dlya-batkiv-na-shlyahu-do-vzaemodi-18687.html>. Назва з екрана.
7. Чудаєва, Н.В. (2013). *Програма соціально-психологічного тренінгу «Батьки і діти – мистецтво спілкування»*. Умань. «ПП Жовтий». 78.

Наукове видання

Гуцан Леся Андріївна, **Морін** Олег Леонідович,
Охріменко Зоріна Володимирівна

**ФОРМИ І МЕТОДИ
ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

методичні рекомендації

За ред. *Гуцан Лесі Андріївни*

Комп'ютерна верстка – *В.М. Яценко*
Обкладинка – *Ю.В. Тарасова*

Формат 60x84/16. Ум. др. арк. 4.65.

Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 195 від 21.09.2000.
25006, м. Кропивницький, вул. Декабристів, 29
тел./факс (0522) 22-79-30, 32-17-05,
моб. тел.: (050) 457-24-24 – приймальня,
(068) 3700-470 – роздрібний продаж,
(068) 3700-477 – гуртовий продаж
E-mail: design@imex.kr.ua
facebook.com/ImexPublishing